

Lagutskottets betänkande

1982/83:16

om vissa aktiebolagsrättsliga frågor

Ärendet

I betänkandet behandlas motionerna 1981/82:1235, 1981/82:1239, 1981/82:1582 såvitt avser yrkandena 2, 4, 6, 7 och 8, 1981/82:1713 och 1981/82:2014. Motionerna rör frågor om aktiers röstvärden, aktiekapitalets storlek, registreringen av aktiebolag, rätten att bilda fåmansbolag, ansvarsgenombrott, koncernbegreppet, införande av en regel om s. k. haftung, bulvanskap samt om likvidation av aktiebolag.

Motionsyrkandena redovisas nedan.

Remissyttranden har inhämtats över motionerna 1239, 1713 och 1582, yrkandena 2 och 7, från riksåklagaren, brottsförebyggande rådet, riksskatteverket, Sveriges advokatsamfund, Sveriges industriförbund, TCO, LO och SACO/SR. Yttranden över motionerna 1239 och 1582, yrkande 7, har därjämte inhämtats från rikspolisstyrelsen, Svea hovrätt, Stockholms kommunstyrelse, Sveriges fastighetsägareförbund, Hyresgästernas riksförbund, Hotell- och restauranganställdas förbund och Sveriges Hotell- och restaurangförbund samt över motionerna 1713 och 1582, yrkande 2, från hovrätten för Västra Sverige, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen och Sveriges föreningsbankers förbund.

En sammanställning av remissyttrandena har intagits som bilaga 1 till betänkandet.

Motionsyrkandena

I *motion 1235* av Arne Fransson m. fl. (c) yrkas att riksdagen begär att regeringen framlägger förslag om ändring av aktiebolagslagen så att skillnaden i rösträtt mellan olika aktier i ett bolag får vara högst 1:10 även i gamla bolag.

I *motion 1239* av Hans Pettersson i Helsingborg och Bengt Silfverstrand (båda s) yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag till lag som kan förhindra användandet av bulvaner.

I *motion 1582* av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas såvitt nu är i fråga (yrkandena 2, 4 och 6–8)

A) att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motion 1981/82:1578 anförs om att införa en civilrättslig regel om s. k. Haftung (yrkande 2),

B) att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motion

1981/82:1578 anförs om att skärpa reglerna om registrering av aktiebolag och dess styrelse (yrkande 4),

C) att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motion 1981/82:1578 anförs om att göra inskränkningar i rätten att bilda fåmansbolag (yrkande 6),

D) att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motion 1981/82:1578 anförs om att reglera s. k. ansvarsgenombrott samt en generell kriminalisering av bulvanskap (yrkande 7),

E) att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motion 1981/82:1578 anförs om att höja aktiekapitalet vid nyetableringar (yrkande 8).

I *motion 1713* av Bengt Silfverstrand m. fl. (s) yrkas att riksdagen hos regeringen begär en översyn av koncernbegreppet och frågan om ansvarighetsgenombrott i koncern.

I *motion 2014* av Olof Palme m. fl. (s) yrkas att riksdagen hos regeringen begär en ändring av reglerna om likvidation i aktiebolagslagen (1975:1385) i enlighet med vad som anförts i motionen.

Allmän bakgrund

Aktiebolagsrätten har sedan början av 1970-talet varit föremål för ett omfattande reformarbete. Ett första steg togs år 1973 då betydelsefulla ändringar skedde i 1944 års aktiebolagslag. Bl. a. höjdes minimigränsen för aktiekapitalet från 5 000 till 50 000 kr. Bolag som bildats före år 1973 fick dock anstånd till utgången av år 1978 med att höja aktiekapitalet. Övergångstiden för äldre aktiebolag har sedermera förlängts till utgången av 1981.

År 1975 ersattes 1944 års aktiebolagslag med en ny lag, som huvudsakligen trädde i kraft den 1 januari 1977. Lagstiftningen innebar en genomgripande teknisk översyn av aktiebolagsrätten och syftade till att förenkla denna. Vissa ändringar i aktiebolagslagen (1975:1385) skedde åren 1977, 1980, 1981 och 1982. År 1981 ändrades bl. a. likvidationsreglerna så att möjligheterna till s. k. fattiglikvidation avskaffades. År 1982 infördes bl. a. krav på kvalificerad revisor i alla nya aktiebolag. För äldre bolag gäller en femårig övergångstid innan kravet på kvalificerad revisor slår igenom.

Röstvärdet för aktier (mot. 1235)

Gällande ordning

Enligt aktiebolagslagen gäller som huvudregel att varje aktie har en röst vid röstning på bolagsstämma. Från huvudregeln får avsteg göras genom bestämmelse i bolagsordningen. Olika röstvärde för aktier i bolaget får dock inte bestämmas så att röstvärdet för någon aktie överstiger 10 gånger

röstvärdet för en annan aktie. Motsvarande regler fanns också i 1944 års aktiebolagslag. Däremot fanns i ännu äldre lagstiftning inte några regler om begränsning av röstvärdet. Bolag, vari finns äldre aktier med större differens i röstvärdet än 1:10, får enligt övergångsbestämmelserna till aktiebolagslagen utge nya aktier med röstvärden som tillkommer redan utgivna aktier. En motsvarande bestämmelse fanns i promulgationslagen till 1944 års aktiebolagslag och motiverades med att en ny lagstiftning icke borde bryta bolagsordningens bestämmelse.

Bestämmelser om olikhet i röstvärde införs ofta för att garantera en viss aktieägargrupp ett dominerande inflytande i företaget. En annan anledning till differentiering av röstvärdet kan vara bolagets behov av kapitaltillskott.

När ett bolag behöver skaffa nytt kapital kan det ske på i princip två vägar. Bolaget kan öka det egna kapitalet genom nyemission och härvid utge aktier med olika rätt mot bolaget. Olikheterna kan gå ut på att ett aktieslag, som vanligen kallas preferensaktier, i ett eller flera avseenden, exempelvis i fråga om rätt till utdelning, har företräde framför annat aktieslag, s. k. stamaktier. I gengäld tillägs preferensaktierna lägre röstvärde. Bolaget kan också öka det främmande kapitalet genom att ta upp lån, vilket vanligtvis sker mot obligationer eller andra skuldebrev.

Reglerna om olika röstvärde för aktier har samband med den begränsning av utlänningars rätt att förvärva fast egendom och aktier i svenska aktiebolag som följer av lagen (1916:156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom. Enligt lagen får utländska medborgare förvärva fast egendom eller gruva eller idka gruvdrift bara efter särskilt tillstånd. Med utländsk medborgare jämställs utländska bolag, föreningar, andra samfälligheter och stiftelser. Inte heller får svenskt aktiebolag, vars aktiebrev får ställas till innehavaren, eller svensk ekonomisk förening förvärva fast egendom eller gruva eller idka gruvdrift utan tillstånd i varje särskilt fall. Detsamma gäller i fråga om svenskt aktiebolag vars aktiebrev skall ställas till viss man. Sådant bolag kan emellertid undgå tillståndsplikten genom att visst förbehåll, s. k. utlänningsklausul, tas in i bolagsordningen. Klausulen skall gå ut på att utländska rättssubjekt eller tillståndspliktiga svenska rättssubjekt genom teckning eller överlåtelse får förvärva bara en mindre del av bolagets aktier, nämligen vid varje tidpunkt mindre än 20 % av röstetalet för bolagets samtliga aktier och mindre än 40 % av bolagets hela aktiekapital. Aktier som får förvärfas av utländska rättssubjekt brukar kallas fria aktier och andra aktier bundna aktier.

Av reglerna följer att ett bolag med utlänningsklausul, som vill dra till sig utländskt kapital och som därför önskar utnyttja möjligheten att låta upp till 40 % av aktiekapitalet ligga i utländsk hand, måste införa regler om olikhet i röstvärdet för att kunna utnyttja utländskt kapital i sådan omfattning.

1916 års lag upphör att gälla vid utgången av år 1982 och ersätts då av dels lagen (1982:617) om utländska förvärv av svenska företag m. m., dels av

lagen (1982:618) om utländska förvärv av fast egendom m. m. Enligt lagen om utländska förvärv av svenska företag m. m. får vissa rättssubjekt, s. k. kontrollsobjekt, inte utan särskilt tillstånd förvärva bl. a. så många fria aktier i ett svenskt aktiebolag att förvärvarens andel av bolagets aktiekapital eller röstetalet för aktierna överstiger vissa gränsvärden. I den andra nya lagen har de nuvarande reglerna om förvärv av fast egendom tagits in med endast smärre ändringar. Kontrollsubjekten i båda lagarna är i huvudsak desamma som omfattas av 1916 års lag. Liksom f. n. finns det möjlighet för svenskt aktiebolag att införa utlänningsförbehåll och därmed undgå tillståndsplikten. De nuvarande gränsvärdena vid utlänningsförbehåll har behållits.

Motionsmotivering

I motion 1235 (c) framhålls att det numera saknas anledning att bolag som bildats före år 1944 skall få ha aktier med andra röstvärden än aktiebolagslagen tillåter. Motionärerna anser att lagstiftningen snarast bör ändras så att också dessa bolag efter en lämplig övergångsperiod kommer att omfattas av regler om att skillnaden i röstvärde mellan aktierna inte får överstiga förhållandet 1:10.

Tidigare riksdagsbehandling

Motionsförslag om en ändring av aktiebolagslagens regel om högsta tillåtna differens i aktiers röstvärde har flera gånger prövats av riksdagen (LU 1975/76:14, 1976/77:29, 1977/78:20 och 1979/80:2). Motionerna har avslagits på hemställan av lagutskottet. Utskottet har därvid bl. a. hänvisat till sambandet mellan rösträtsreglerna och 1916 års lag och att denna lag varit föremål för översyn. Översynen av 1916 års lag är numera avslutad och har resulterat i de två nya lagarna om utländska förvärv av svenska företag och fast egendom som träder i kraft vid årsskiftet 1982-1983.

Aktiekapitalets storlek (mot. 1582, yrk. 8)

Gällande ordning

Som tidigare redovisats (s. 2) höjdes minimigränsen för aktiekapitalet år 1973 från 5 000 till 50 000 kr. Regeln gäller numera alla aktiebolag.

Motionsmotivering

Till stöd för yrkande 8 i motion 1582 (vpk) om höjning av aktiekapitalet anför motionärerna (motiveringen finns i motion 1981/82:1578) att det finns ett behov av att anpassa det minsta godtagbara aktiekapitalet för befintliga

och nytillkommande bolag till inflationen. Förslagsvis kan enligt motionärerna minimibeloppet för aktiekapitalet i nya bolag årligen justeras i förhållande till inflationen, medan beträffande befintliga bolag det skall krävas yttrande från revisorn för att underkapitaliserade bolag skall få fortsätta sin verksamhet.

Tidigare riksdagsbehandling

Motioner med yrkanden om en höjning av minimigränsen för aktiekapitalet behandlades av riksdagen två gånger vid 1980/81 års riksmöte (LU 1980/81:4 och 1980/81:28). På hemställan av lagutskottet avslog riksdagen motionerna. Lagutskottet framhöll att frågan om aktiekapitalets minimigräns har anknytning till spörsmålet om olika regler för de största och för de mindre bolagen. Utskottet ansåg att det kan vara motiverat att man vid en anpassning av aktiebolagslagens regler till verksamheten i de största aktiebolagen och införandet av särskilda bestämmelser för mindre företag relativt kraftigt höjer den undre gränsen för aktiekapitalet. Utskottet förutsatte att regeringen vid en förnyad prövning av frågan om olika regler för de största och de mindre bolagen även överväger spörsmålet om en höjning av gränsen för aktiekapitalet. Någon form av indexreglering av aktiekapitalet ansåg sig utskottet dock inte böra förorda.

Registrering av aktiebolag och dess styrelse (mot. 1582, yrk. 4)

Motionsmotivering

Till stöd för yrkande 4 i motion 1582 (vpk) framhåller motionärerna (motiveringen finns i motion 1578) att bolagskonstruktioner ofta utnyttjas inom den ekonomiska brottsligheten och att de ansvariga för bolagen ofta byts ut, vilket försvårar för myndigheterna att få tag på de ansvariga och nå dem för delgivning. Motionärerna anser att en regel bör införas om att delgivning alltid skall kunna ske med den som är registrerad som företrädare för bolaget. Underlåtenhet att anmäla utträde ur styrelsen för registrering bör straffsanktioneras och kunna medföra skyldighet för vederbörande att solidariskt med bolaget svara för uppkomna förpliktelser.

Gällande ordning

Av 9 § delgivningslagen (1970:428) framgår att delgivning med ett aktiebolag skall ske genom att handlingen i fråga överbringas till den som har rätt att företräda bolaget. Är flera gemensamt behöriga att företräda bolaget kan handlingen överlämnas till en av dem.

Enligt aktiebolagslagen skall aktiebolag med aktiekapital på en milj. kr. eller mer alltid ha en styrelse om minst tre ledamöter. I mindre bolag kan

styrelsen bestå av en eller två ledamöter och en suppleant. Styrelsen väljs av bolagsstämman. Styrelseledamot kan när som helst avsäga sig sitt uppdrag. Finns inte någon suppleant för honom ankommer det i princip på övriga styrelseledamöter att vidta åtgärder för att en ny ledamot tillsätts. I större aktiebolag skall vidare alltid finnas en verkställande direktör. I mindre aktiebolag är det däremot valfritt om en verkställande direktör skall utses eller ej. Det ankommer på styrelsen att tillsätta verkställande direktör.

Styrelsen företräder gemensamt aktiebolaget och tecknar dess firma. Styrelsen kan emellertid uppdra åt enskilda styrelseledamöter och den verkställande direktören eller annan att antingen ensam eller två eller flera i förening företräda bolaget och teckna dess firma.

Vilka som utsetts till styrelseledamöter, verkställande direktör och firmatecknare skall anmälas för registrering dels i samband med registreringen av bolaget, dels vid en inträffad förändring i tidigare registrerade förhållanden. Anmälningsskyldigheten åvilar bolaget dvs. i praktiken styrelsen och den verkställande direktören. Även den som anmälningen gäller har rätt att göra anmälan. Bolaget är också skyldigt att årligen skicka in en aktuell förteckning till patentverket över bl. a. bolagets styrelseledamöter, verkställande direktör och firmatecknare.

Underlåtenhet att göra anmälan om styrelseledamöter m. fl. eller att skicka in en förteckning över dem är inte straffsanktionerad men patentverket kan förelägga styrelseledamot eller den verkställande direktören att vid vite fullgöra sina skyldigheter i dessa avseenden. Saknar ett bolag en till registret anmäld behörig styrelse skall domstol efter anmälan av patentverket förordna om tvångslikvidation av bolaget.

Tidigare behandling

Regeln att ett bolag årligen skall skicka in en aktuell förteckning över styrelseledamöter m. fl. kom till år 1980 (prop. 1979/80:143, LU 1980/81:4) och trädde i kraft den 1 juli 1981. Till grund för lagändringen låg en promemoria (BRÅ PM 1979:5) Aktiebolagslagen – förstärkt skydd för det bundna kapitalet m. m. från brottsförebyggande rådet. I promemorian framhölls att det inte är ovanligt med förändringar i bolagets ledning inför en förestående likvidation eller konkurs. Inte sällan ställs myndigheterna inför det problemet att det inte finns någon som kan företräda bolaget. Ledamöterna av den styrelse som finns registrerad i aktiebolagsregistret kan enligt promemorian uppvisa ett formellt riktigt protokoll, som visar att deras uppdrag har upphört för länge sedan fastän någon anmälan därom inte har gjorts till aktiebolagsregistret och ny styrelse såvitt känt inte har utsetts.

I promemorian diskuterades olika möjligheter att komma till rätta med problemet. En tänkbar lösning ansågs vara ett förbud för styrelseledamot att avgå, om bolaget därigenom skulle komma att sakna behörig företrädare. Tanken avvisades emellertid med hänvisning bl. a. till att en sådan lösning

skulle förhindra en från andra synpunkter kanske angelägen tvångslikvidation.

En annan lösning skulle enligt promemorian vara att lägga en skyldighet på styrelseledamoten som avgår att genast själv göra anmälan härom vid äventyr att han annars blir solidariskt ansvarig för bolagets uppkommande förbindelser, om kvarstående styrelseledamöter underlåter att ansöka om likvidation när aktiekapitalet gått helt eller till större delen förlorat. En sådan sanktion för att säkra en anmälningsskyldighet ansågs dock alltför drastisk.

I promemorian valdes slutligen lösningen med en årlig förteckning över styrelseledamöter m. fl. I proposition 1979/80:143 anförde föredragande statsrådet att förslaget i promemorian utgjorde en rimlig avvägning mellan myndigheternas behov av kontrollinstrument och de krav som lämpligen kan ställas på ett bolag och dess ställföreträdare. Han förordade att förslaget skulle genomföras. Vidare framhöll han att avsikten med uppgiftsskyldigheten inte var att belasta patentverket med en kontinuerlig kontroll av att registret innehåller aktuella uppgifter. Patentverket skulle dock få möjligheter att göra vissa stickprovskontroller genom att jämföra bolagsregistrets innehåll med de aktuella förteckningarna. Om det härvid visade sig att bolagsregistrets innehåll är inaktuellt fick patentverket förelägga bolaget att för registrering sända in aktuella uppgifter.

Rätten att bilda fåmansbolag (mot. 1582, yrk. 5)

Gällande ordning

Enligt aktiebolagslagen kan ett aktiebolag bildas av en eller flera personer. Något krav på spridning av aktierna finns inte utan samtliga aktier kan innehas av en fysisk eller juridisk person. Däremot uppställer lagen som tidigare nämnts ett krav på minst tre styrelseledamöter men dessa behöver inte vara aktieägare.

Motionsmotivering

Till stöd för yrkande 6 i motion 1582 (vpk) anför motionärerna (motiveringen finns i motion 1578) att den verksamhet som drivs av aktiebolag med endast en eller några få ägare likaväl kan drivas direkt av ägarna. Vidare framhålls att banker och andra borgenärer vid transaktioner med fåmansbolag ofta kräver kompletterande säkerhet av bolagets ägare. En sådan möjlighet saknar emellertid enskilda konsument- och skattemyndigheterna, vilket innebär att dessa grupper ofta har svårt att göra sin röst gällande mot dem som i verkligheten svarar för bolagets verksamhet. Motionärerna anser det därför befogat att ifrågasätta lämpligheten av att fåmansföretag får driva verksamhet.

Ansvarsgenombrott, s. k. haftung och koncernförhållanden (motion 1582 yrk. 2 och 7 delvis, samt motion 1713)

Gällande ordning

De i motionerna 1582 (vpk) och 1713 (s) framförda förslagen beträffande ansvarsgenombrott, s. k. haftung och koncernförhållanden rör frågan om betalningsansvaret för ett aktiebolags skulder. Ett utmärkande drag för verksamhet som bedrivs i aktiebolagsform är att ansvaret för skulder som uppkommer i verksamheten drabbar bolaget som sådant och att delägarna svarar endast med sitt insatskapital. Reglerna innebär med andra ord att borgenärerna är hänvisade till att söka få betalning för sina fordringar ur bolagets tillgångar och inte kan vända sig mot delägarna personligen vare sig dessa är fysiska eller juridiska personer. Till skydd för borgenärernas intresse har uppställts ett omfattande regelsystem som innebär garantier för att en bolagsförmögenhet verkligen skapas vid bolagets bildande och att detta bundna kapital inte sedan försvinner under bolagets verksamhet. Det anförda gäller i huvudsak också ekonomiska föreningar. Även en ekonomisk förenings borgenärer är således hänvisade till föreningens tillgångar och kan inte vända sig mot medlemmarna personligen.

Som framgår av det anförda är den personliga ansvarsfriheten för delägarna eller medlemmarna en grundläggande princip i aktiebolagsrätten och föreningsrätten. Ansvarsfriheten kan sägas vara en förutsättning för att aktiebolagen och de ekonomiska föreningarna skall kunna dra till sig det för verksamheten nödvändiga kapitalet.

Huvudregeln att endast aktiebolaget som sådant svarar för sina förbindelser gäller också då bolaget ingår i en koncern. Enligt aktiebolagslagen föreligger koncernförhållande där ett aktiebolag (moderbolaget) äger, direkt eller genom dotterföretag, så många aktier eller andelar i ett annat företag att moderbolaget förfogar över mera än hälften av rösterna i detta företag. Koncernförhållande föreligger också när ett bolag i annat fall på grund av aktie- eller andelsinnehav eller avtal ensamt har ett bestämmande inflytande över en juridisk person och en betydande andel i resultatet av dess verksamhet. Förutom aktiebolag kan också ekonomiska föreningar och handelsbolag vara moderbolag. Bestämmelser härom finns i lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar och lagen (1980:1103) om årsredovisning m. m. i vissa företag. För koncerner gäller vissa särskilda regler främst i fråga om redovisning. I förhållandet till tredje man uppträder varje juridisk person i en koncern som en självständig enhet och övriga företag i koncernen – moderbolaget eller andra dotterföretag – svarar i princip inte för det företagets förbindelser.

Från principen om delägarnas ansvarsfrihet för ett aktiebolags förpliktelser har i lagstiftningen gjorts vissa avsteg. Sålunda ådrar sig de som före ett aktiebolags bildande deltar i åtgärd eller beslut på bolagets vägnar ett solidariskt ansvar för de förpliktelser som ingåtts. Om en aktiebolagsstyrelse

underlåter att fullgöra sin likvidationsskyldighet när bolaget förlorat mer än två tredjedelar av aktiekapitalet blir styrelseledamöterna och andra som med vetskap om obeståndet handlat på bolagets vägnar likaledes solidariskt ansvariga för uppkomna förpliktelser. Vidare kan skadeståndsskyldighet uppkomma för stiftare, styrelseledamot, verkställande direktör och aktieägare som uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar bolaget, aktieägare eller annan.

Ansvar för en juridisk persons skulder kan vidare uppkomma till följd av skatterättsliga bestämmelser. Enligt uppbördslagen kan sålunda den som i egenskap av företrädare för en juridisk person har verkställt källskatteavdrag, men uppsåtligen eller av grov oaktsamhet har underlåtit att betala det innehållna beloppet i rätt tid och ordning, bli solidariskt betalningsskyldig med den juridiska personen för skattebeloppet jämte restavgift. En motsvarande ordning gäller enligt särskilda författningar när mervärdesskatt inte inbetalas samt när arbetsgivaravgifter inte inlevereras i rätt tid och ordning.

Utöver de lagreglerade fallen av ansvarsgenombrott har i den juridiska litteraturen och i praxis ansetts att vissa undantag bör ske från principen om delägares och medlemmars ansvarsfrihet för en juridisk persons skulder. I litteraturen (se Nial. Svensk associationsrätt i huvuddrag, 2 uppl. 1976 s. 200) har hävdats att i obligatoriska rättsförhållanden ett moderbolags ansvar för ett dotterbolags förbindelser, eller annan aktieägares ansvar för bolagets förbindelser, ibland kan följa av allmänna avtalsrättsliga regler. Ett moderbolag kan uttryckligen ha påtagit sig sådant ansvar eller genom konkludenta handlingar givit dotterbolagets avtalskontrahent grundad anledning tro att moderbolaget skall svara för dotterbolagets avtal. Moderbolagets ekonomiska intresse i och inflytande över ett dotterbolag kan också medföra att moderbolaget måste svara för att ett dotterbolag inte handlar på ett sätt som strider mot moderbolagets egna avtalsförpliktelser. Att ansvarsgenombrott kan ske inom en koncern bekräftas av ett i år avgjort ärende (NJA 1982 s. 244). I ärendet, som berörs i motion 1713, förklarade Högsta domstolen att ett moderbolag förhållit sig så att ett dotterföretags borgenärer fått uppfattningen att moderbolaget skulle stå för betalning av vissa leveranser och att moderbolaget därför ansvarade för dotterföretagets förpliktelser.

I rättspraxis har förutsättningar för ansvarsgenombrott ansetts föreligga i vissa fall när det gäller enmans- och fåmansföretag (se NJA 1942 s. 473, 1947 s. 647 och 1975 s. 45). Gemensamt för de olika rättsfallen kan sägas vara att företagen haft ett mycket begränsat antal delägare, drivit en verksamhet som varit osjälvständig i förhållande till delägarnas egen verksamhet och som syftat till att tillgodose delägarnas direkta intressen mera än att uppnå vinst inom företaget. Företagens tillgångar har varit obetydliga i förhållande till storleken av de fordringsanspråk som sannolikt kunde väntas.

I anslutning till den praxis som utvecklats beträffande ansvarsgenombrott

har hävdats (se Nial i ovan redovisat verk s. 205) att det inte synes osannolikt att domstolarna kommer att visa sig benägna att, åtminstone när det gäller helägda dotterbolag och därmed likartade fall, presumera att, om ett dotterbolag inte kan uppfylla sina förpliktelser, moderbolaget har drivit dotterbolaget på ett mot borgenärerna illojalt sätt och att alltså moderbolaget för att ej bli ansvarigt för dotterbolagets förpliktelser måste visa att dotterbolaget inte fått otillbörligt svaga resurser och inte heller otillbörligt utsugits av moderbolaget.

Några regler om s. k. haftung finns inte i Sverige. Förslaget i motion 1582 synes närmast ha sin förebild i västtysk rätt. Med haftung avses där dels en civilrättslig skyldighet att bära ansvar för egen eller annan skuld, dels en skatterättslig förpliktelse att i vissa fall svara för annan persons skatteskulder. De civilrättsliga reglerna, som i viss utsträckning har samma tillämpningsområde som de skatterättsliga, avser i huvudsak handelsbolag och därmed jämförbara associationer. Därjämte finns en regel om att vid överlåtelse av en samlad förmögenhetsmassa förvärvaren ansvarar för överlåtarens alla förbindelser vid tiden för avtalet.

Skatterättslig haftung kan enligt västtysk rätt vara antingen personlig eller knuten till en sak. Den som har personlig haftung svarar solidariskt med den skattskyldige för skatteskulden. Personlig haftung gäller för företrädare för fysiska och juridiska personer och vissa andra särskilt angivna. Förutsättning för att haftung skall inträda är att företrädaren försummat sina åligganden, t. ex. inte betalat in skatt. Vid skattebrott är inte bara huvudmannen betalningsansvarig utan också medhjälpare och medverkande. För koncernförhållanden finns särskilda regler som bl. a. ger dotterbolag ett ansvar för moderbolagets skatter. Generellt gäller också att ägare till föremål som inte tillhör ett företag men används i rörelsen är solidariskt ansvarigt för företagets skatter som hänför sig till driften. En förutsättning är dock att föremålets ägare direkt eller indirekt är delägare i företaget eller annars har ett bestämmande inflytande i det. Vidare har den som övertar ett företag eller en av ett företag självständigt bedriven verksamhet betalningsansvar för företagets skatter. Sakhaftung kan avse konsumtionsskatter och tullar. Reglerna innebär att varor som är belagda med sådana skatter eller är tullpliktiga kan tas i anspråk för det allmännas fordran på skatter som hänför sig till varorna oavsett tredje mans rätt till varorna. Sakhaftung kan sägas vara ett slags latent säkerhetsrätt i lös egendom.

I anslutning till det anförda kan framhållas att de svenska reglerna om återvinning i konkurs i viss utsträckning har samma syfte som de västtyska bestämmelserna om haftung, nämligen att möjliggöra för borgenärerna att vid bristande betalningsförmåga hos gäldenären få betalning ur egendom som gäldenären genom olika transaktioner avhänt sig.

Återvinningsreglerna ger nämligen konkursboet möjlighet att få tillbaka egendom som gäldenären överlåtitt. I 30 § konkurslagen (1921:225) föreskrivs att återgång skall ske av en rättshandling genom vilken på ett

otillbörligt sätt en viss borgenär gynnats framför andra eller gäldenärens egendom undandragits borgenärerna eller gäldenärens skulder ökats. För återvinning krävs att gäldenären var insolvent eller blev det genom rättshandlingen samt att medkontrahenten var i ond tro. Har mer än fem år förflutit mellan dagen för rättshandlingen och tidpunkten för konkursansökan kan återvinning ske endast när medkontrahenten är en gäldenären närstående person. Särskilda återvinningsregler finns vidare beträffande bl. a. gåvor, bodelning samt betalning av skuld och ställande av säkerhet. I sistnämnda fall är återvinningstiden begränsad till tre månader.

När det gäller att förhindra och uppdaga otillbörliga förfaranden i samband med konkurs är också bestämmelserna om konkursförvaltning av betydelse. Dessa regler ändrades i väsentliga avseenden år 1979 (prop. 1978/79:105, LU 1978/79:19). Vidare infördes 1980 (prop. 1979/80:83, LU 1979/80:31) regler i konkurslagen som medger att ställföreträdare för aktiebolag och vissa andra juridiska personer kan meddelas ett straffsanktionerat förbud att idka näring.

Motionsmotiveringar

Till stöd för yrkandena 2 och 7 i motion 1582 (vpk) anför motionärerna (motiveringen finns i motion 1578) att det inte är ovanligt att tillgångarna i ett aktiebolag överlåts till ett annat bolag med samma delägarkrets. Det första bolaget har sedan kvar i huvudsak endast skulderna och får gå i konkurs. Motionärerna anser att en allmän civilrättslig regel bör införas av innebörd att den som förvärvar verksamheten i ett bolag utan att också överta själva bolaget skall svara för samma förpliktelser mot det allmänna som åvilat den juridiska personen. Vidare anføres att mindre nogräknade personer i skydd av ett aktiebolag kan lura skattemyndigheter och enskilda konsumenter samt att utsikterna att den verkliga huvudmannen skall kunna nås är små på grund av utredningssvårigheter. Vidare påpekas att bulvaner ofta anlitas. Motionärerna anser att frågan om s. k. ansvarsgenombrott bör utredas och att därvid solidariskt betalningsansvar bör införas för en bulvan och dennes huvudman.

I motion 1713 (s) anføres flera exempel på fall där man inom koncerner låtit ett bolag stå för tillgångarna och ett annat för skulderna. Enligt motionärerna beror de problem som uppkommit när det gäller koncerner i hög grad på brister i lagstiftningen. Sålunda är koncernbegreppet inte enhetligt. Även om en koncern i princip inte är en juridisk enhet hanteras koncernen ofta på så sätt att de olika enheterna helt styrs av koncernledningen som formellt sett inte har något ansvar för dotterbolagen. Motionärerna pekar på att rättsläget, när det gäller ansvarsgenombrott i koncerner, är oklart. Det framhålls också att antalet konkurser, där det visat sig att koncerner utnyttjats för att utarma dotterbolag, är oroväckande högt. Motionärerna anser att en översyn av lagstiftningen i berörda hänseenden är påkallad.

Tidigare behandling

Vid 1979/80 års riksmöte väcktes två motioner vari bl. a. framfördes önskemål om utredning av frågan om införande av regler om ansvarsgenombrott. Motionerna hänvisades till justitieutskottet och remissbehandlades. På begäran av justitieutskottet yttrade sig lagutskottet i bl. a. frågan om ansvarsgenombrott (LU 1980/81:2 y). Lagutskottet framhöll att de gällande reglerna om ansvarsgenombrott i förening med den rättspraxis som utvecklats ger möjligheter att ålägga dem som har ett bestämmande inflytande över en juridisk person ansvar för dennas skulder i sådana fall då fordringsägarnas intressen klart och illojalt åsidosatts. Utskottet ansåg att man inom den civilrättsliga lagstiftningen inte utan starka skäl bör urholka principen om ansvarsfrihet ytterligare. Sådana starka skäl hade inte visats föreligga. Utskottet erinrade vidare om att omfattande ändringar skett i konkurslagen och annan lagstiftning som syftar till att sådana förfaranden som avsågs med motionerna i förevarande del skall kunna förhindras och uppdagas. Utskottet hänvisade vidare till att under förarbetena till bestämmelserna om näringsförbud departementschefen uttalat att han inte ansåg det erforderligt att komplettera straffsanktionen med bestämmelser om personligt betalningsansvar och framhållit att om erfarenheterna av tillämpningen av det nya näringsförbudet visade att behov av ett vidgat sanktions-system föreligger saken fick tas upp till förnyat övervägande.

Lagutskottet föreslog att motionerna i aktuell del skulle avslås. I sitt riksdagen godkända betänkande (JuU 1980/81:21) förklarade sig justitieutskottet dela lagutskottets uppfattning och hemställde att motionerna skulle avslås.

Det problem som tagits upp i motion 1713 var också föremål för en fråga till justitieministern vid 1981/82 års riksmöte. Vid besvarandet av frågan (rd 1981/82:25 s. 28) hänvisade justitieministern till höjningen av minimigränsen för aktiekapitalet och framhöll att bestämmelserna om aktiekapital avser att ge bolagets fordringsägare och andra intressenter en viss säkerhet som ersätter aktieägarnas personliga ansvar för bolagets skulder. Vissa regler i aktiebolagslagen har – uttalade han vidare – till syfte att garantera att de tillgångar som skall bindas i bolaget som aktiekapital också verkligen tillförs bolaget. Ett ganska omfattande regelkomplex i aktiebolagslagen har till uppgift att förhindra att de mot aktiekapitalet svarande tillgångarna lämnar aktiebolaget.

Justitieministern erinrade också om bestämmelserna i brottsbalken om gäldenärsbrott samt reglerna i konkurslagen om återvinning och om näringsförbud. I förarbetena till lagstiftningen om näringsförbud uppmärksammades enligt justitieministern bl. a. den situationen att maskiner och andra tillgångar tillförs ett bolag, samtidigt som kostnader styrs till och samlas hos ett bolag som i stort sett saknar tillgångar. I förarbetena framhölls att sådana förfaranden bör kunna beaktas vid prövningen av om ett

näringsförbud skall meddelas. Justitieministern framhöll att frågan är komplicerad och får övervägas ytterligare. Han pekade på att en arbetsgrupp inom brottsförebyggande rådet övervägt att föreslå en skärpning av reglerna om återvinning till konkursbo. Brottsförebyggande rådet hade i det sammanhanget uppmärksammat olika bolagstransaktioner som kan föregå en konkurs. Även utredningen om säkerhetsåtgärder m. m. i skatteprocessen övervägde enligt vad justitieministern hade erfarit åtgärder som tar sikte bl. a. på sådana förfaranden som beskrivits av frågeställaren.

Pågående utredningsarbete

Utredningen (Fi 1973:01) om säkerhetsåtgärder m. m. i skatteprocessen (USS) tillkallades år 1973 för att utreda frågan om regler om kvarstad, skingringsförbud m. m. i skatteprocessen. Genom tilläggsdirektiv år 1978 fick USS i uppgift att bl. a. även se över reglerna om solidariskt betalningsansvar på skatte- och avgiftsområdet och att undersöka behovet av liknande regler på andra områden liksom att modernisera de bestämmelser som nu gäller. Utredningsarbetet i denna del beräknas vara avslutat vid årsskiftet 1982-1983.

Förhållandet mellan olika bolag och ansvaret dem emellan berörs av det utredningsarbete som bedrivs av kommissionslagskommittén (Ju 1979:10). Enligt direktiven till kommittén som tillkallats för att se över kommissionslagen skall utredningsarbetet omfatta s. k. kommissionärsbolag och motsvarande. Därvid anförs bl. a. följande.

I ett typiskt kommissionärsbolagsförhållande driver ett aktiebolag, kommissionärsbolaget, verksamhet för ett annat företags, huvudföretagets, räkning. Verksamheten bedrivs visserligen under kommissionärsbolagets egen firma, men den är av osjälvständig karaktär och behärskas i realiteten av huvudföretaget. Det typiska kommissionärsbolagsförhållandet företer betydande avvikelser från vad som regelmässigt präglar ett vanligt kommissionsförhållande mellan två företag.

En närmare redogörelse för kommissionärsbolagsförhållanden återfinns i rättsfallet NJA 1975 s. 45. Detta rättsfall illustrerar ett av de problem som kan uppkomma vid ett sådant sätt att organisera affärsverksamhet, nämligen huruvida huvudföretaget skall gentemot tredje man åläggas ansvarighet för förpliktelser som har uppkommit i kommissionärsbolagets verksamhet. Ett annat problem har tagits upp av Svenska bankföreningen i en skrivelse till regeringen den 19 september 1978. Enligt bankföreningen kan det vara osäkert om ett varulager jämte därav uppkommande kundfordringar som omfattas av ett kommissionärsbolags verksamhet ägs av huvudföretaget eller av kommissionärsbolaget i sådana fall då kommissionärsbolaget har förädlat de i lagret ingående varorna. Denna osäkerhet skapar problem vid kreditgivning mot företagsinteckning till koncerner med kommissionärsbolag. Bankföreningen har hemställt att den rådande ovissheten skall undanröjas genom en lagändring.

Kommissionärsbolagsförhållanden kan alltså dra med sig rättsliga svårigheter, bl. a. när det gäller förhållandet till tredje man. Samtidigt framgår av

bl. a. bankföreningens skrivelse att användningen av kommissionärsbolag torde öka. Det är därför angeläget att förekommande rättsliga problem kartläggs. I sammanhanget skall nämnas att företagsskatteberedningen (Fi 1970:77) i sitt slutbetänkande (SOU 1977:86-87) Beskattning av företag har föreslagit ändrade skatteregler för kommissionärsbolag. Även av den anledningen finns det behov av att närmare undersöka den civilrättsliga innebörden av kommissionärsbolagsförhållandena. Denna undersökning bör göras av kommittén, som också bör lägga fram förslag till behövliga lagstiftningsåtgärder. Kommittén bör inrikta sitt arbete såväl på förhållandet mellan huvudföretag och kommissionärsbolag som på förhållandet mellan dessa och tredje man.

Inom ramen för brottsförebyggande rådets översyn av lagstiftning mot organiserad och ekonomisk brottslighet har en arbetsgrupp sett över reglerna om återvinning i konkurs. Arbetsgruppen har redovisat resultatet av sitt arbete i en promemoria vari dras upp riktlinjer för de ändringar som kan anses motiverade med hänsyn till en gjord undersökning av den praktiska tillämpningen av reglerna om återvinning i konkurs. Enligt arbetsgruppen bör de problem som konstaterats i den praktiska tillämpningen kunna lösas i huvudsak genom utbildning av konkursförvaltare och andra, lindring av beviskraven för återvinning av otillbörliga transaktioner, anpassning av vissa återvinningsregler till moderna betalningsrutiner och koncernförhållanden samt förlängning av fristerna för väckande av återvinningstalan. Några lagförslag lägs inte fram i promemorian. Styrgruppen för brottsförebyggande rådets översynsarbete har överlämnat promemorian till regeringen (BRÅ PM 1982:5 Återvinningsreglerna i konkurs) och därvid framhållit att det är angeläget att återvinningsinstitutet fyller funktionen att motverka oseriösa förfaranden i samband med konkurs. Om det brister i detta hänseende är det befogat att överväga vilka åtgärder som krävs för att tillämpningen av reglerna skall få åsyftad effekt.

Eftersom några lagförslag inte läggs fram i promemorian har styrgruppen inte funnit anledning att gå närmare in på de åtgärder som förordats. Det som genom den företagna undersökningen har kommit fram om den praktiska tillämpningen av återvinningsreglerna visar dock, anser styrgruppen, att det på vissa punkter finns ett reformbehov. Enligt styrgruppens mening bör behovet av ändringar och utbildning bli föremål för fortsatt diskussion. De överväganden som redovisas i promemorian kan därvid vara en lämplig utgångspunkt.

Konkurslagstiftningen i sin helhet ses f. n. över i mera tekniskt hänseende av konkurslagskommittén (Ju 1971:06). Kommittén, som tidigare avlämnat delbetänkandena (SOU 1974:6) Förenklad konkurs m. m., (SOU 1977:29) Konkursförvaltning och (SOU 1979:13) Konkurs och rätten att idka näring, beräknas slutföra sitt arbete våren 1983.

År 1982 tillkallades en utredning för att se över frågan om en utvidgning av möjligheterna att meddela näringsförbud.

Remissinstansernas inställning i fråga om haftung och koncernförhållanden

Riksåklagaren, Sveriges advokatsamfund, Svenska bankföreningen och Svenska sparbanksföreningen avstyrker bifall till båda motionsyrkandena. Sveriges industriförbund avstyrker införandet av en regel om s. k. haftung och ifrågasätter starkt behovet av en översyn beträffande koncernförhållanden. Sveriges föreningsbankers förbund och LO avstyrker införandet av en regel om s. k. haftung. Beträffande en översyn av koncernförhållandena anser Föreningsbankernas förbund att en utredning bör ske om förutsättningarna för ansvarsgenombrott men avstyrker en ändrad lagstiftning, medan LO tillstyrker en översyn. Brottsförebyggande rådet förordar att pågående arbete inom utredningen om säkerhetsåtgärder m. m. i skatteprocessen avvaktas innan frågan om s. k. haftung slutligen prövas samt tillstyrker en översyn av koncernförhållandena. Riksskatteverket hänvisar till pågående utredningsarbete. Hovrätten för Västra Sverige har förklarat sig sakna erfarenhet av de i motionerna påtalade problemen och avstått från att yttra sig. TCO tillstyrker den översyn som begärs i motion 1713 och framhåller att frågan om s. k. haftung torde komma att behandlas i samband med en sådan översyn. Centralorganisationen SACO/SR hänvisar till ett bifogat yttrande från JUSEK vari organisationen förklarar sig intet ha att erinra mot en översyn av motionsspörsmålen.

Bulvanskap (mot. 1239 och 1582, yrk. 7 delvis)

Med uttrycket bulvan avses i allmänhet en juridisk person som utåt uppträder i eget namn men som i själva verket företräder en annan person. I många avseenden företer bulvanskapet likheter med situationen då en person uppträder som ombud eller kommissionär. Det utmärkande för en bulvan anses vara att han handlar för annans räkning och i syfte att huvudmannen slutligen skall stå för ett avtal, att han handlar i eget namn på grund av att huvudmannen i eget intresse vill dölja sitt namn samt slutligen att bulvanen formellt sett innehar samtliga rättsliga befogenheter medan de faktiska befogenheterna utövas av huvudmannen. Rättshandlingar som bulvanen företer binder i princip endast honom och inte huvudmannen.

Några allmänna civilrättsliga eller straffrättsliga lagregler om bulvanskap finns inte. För en bulvan gäller samma regler som för en person som handlar i eget namn och eget intresse. Detta innebär bl. a. att om en bulvan medverkar vid brott eller annars förfar brottsligt blir det straffrättsliga regelsystemet tillämpligt. På vissa områden finns det dock bestämmelser som syftar till att förhindra att lagbestämmelser kringgås genom anlitan av bulvaner. Sålunda kompletteras reglerna om förvärvstillstånd beträffande fast egendom och aktier i 1916 års lag om inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom och de nya lagar som ersätter denna fr. o. m. år 1983 av dels lagen (1925:221) om bulvanförhållande i fråga om fast egendom, dels lagen

(1934:239) om bulvanförhållande i fråga om aktier i vissa bolag. Lagen om bulvanförhållande i fråga om fast egendom utgör också ett komplement till jordförvärvslagen (1979:230) och lagen (1975:1132) om förvärv av hyresfastighet m. m. Enligt den första bulvanlagen kan, om det visar sig att någon genom anlitande av bulvan kringgått förvärvsförbud beträffande fast egendom, domstol på talan av allmän åklagare förordna att egendomen skall försälgas. Försök att kringgå förbudet mot förvärv av vissa aktier genom anlitande av bulvan kan enligt 1934 års lag medföra straff för bulvaner. Vidare kan domstol förordna att aktierna skall säljas.

Även bestämmelserna i konkurslagen om näringsförbud riktar sig mot bulvanförhållanden. Enligt bestämmelserna kan nämligen näringsförbud meddelas inte bara en legal ställföreträdare för en juridisk person utan också den som faktiskt handhaft ledningen eller förvaltningen av dess angelägenheter.

Motionsmotiveringar

Till stöd för yrkande 7 i motion 1582 (vpk) anförs (motiveringen finns i motion 1578) att det för åklagar-, polis-, skatte- och kronofogdemyndigheter är välkänt att bulvaner ofta anlitas i samband med ekonomisk brottslighet. Enligt motionärerna är det ofta svårt att binda en bulvan vid svårare brott eftersom han saknar uppsåt. Härtill kommer att bulvanen i många fall är på obestånd eller saknar utmätningsbara tillgångar. Vidare framhålls att åtgärder som exempelvis förvärvstillstånd och näringsförbud inte har någon effekt när bulvaner anlitas. Motionärerna anser att möjligheten att anlita bulvaner inte fyller någon seriös funktion och att en generell kriminalisering av bulvanskap bör genomföras.

I motion 1239 (s) framhålls att användningen av bulvaner är ett inslag i den ökande ekonomiska brottsligheten, särskilt vid vissa transaktioner, t. ex. fastighetsaffärer och överlåtelser av restauranger och illegala spelklubbar. Motionärerna framhåller att det många gånger inträffar att byggnadsnämnder och hälsovårdsnämnder ger förelägganden med viten men att dessa blir verkningslösa eftersom objektet överläts. Proceduren måste då upprepas. Ofta har enligt motionärerna den nye innehavaren inga tillgångar och hela överlåtelserna är egentligen en fingerad affär. Motionärerna anser att regler om näringsförbud inte är tillräckliga när det gäller bulvaner som anlitas i klart fingerade rättsförhållanden, varför man måste tillskapa bestämmelser som förhindrar att samhället står maktlös.

Pågående utredningsarbete

Som tidigare redovisats utreds f. n. frågan om en utvidgning av möjligheterna att meddela näringsförbud. I direktiven för utredningsarbetet fram-

hålls bl. a. att de problem som bulvanförhållanden av olika slag kan erbjuda måste uppmärksammas.

Inom justitiedepartementet pågår f. n. en översyn av 1925 och 1934 års bulvanlagar. Arbetet syftar i huvudsak till en modernisering av lagarna.

Remissinstansernas inställning

Riksåklagaren, Svea Hovrätt, Sveriges advokatsamfund, Sveriges industriförbund, Centralorganisationen SACO/SR, Sveriges fastighetsägareförbund och Sveriges hotell- och restaurangförbund ställer sig negativa till motionsförslagen. En mer allmän översyn av frågor om bulvanskap förordas av rikspolisstyrelsen, brottsförebyggande rådet, riksskatteverket och Stockholms kommunstyrelse. TCO, LO, Hyresgästernas riksförbund och Hotell- och restauranganställdas förbund tillstyrker bifall till motion 1239.

Likvidation (mot. 2014)

Gällande ordning

Ett aktiebolag kan upplösas på flera olika sätt. Normalt sker emellertid en upplösning genom ett särskilt förfarande som kallas likvidation. Likvidationen har till syfte att realisera bolagets tillgångar. Skulderna betalas och de överskjutande tillgångarna fördelas bland aktieägarna. Ett aktiebolag kan träda i likvidation frivilligt, helt enkelt därför att aktieägarna inte vill fortsätta verksamheten. I vissa fall föreskrivs emellertid att ett bolag skall träda i likvidation, oavsett om aktieägarna vill det eller ej. De vanligast förekommande fallen av tvångslikvidation är att bolaget saknar till bolagsregistret anmäld behörig styrelse eller att bolaget inte har sänt in årsredovisning för något av de senaste två räkenskapsåren. Ett annat fall av tvångslikvidation är att bolagets eget kapital gått förlorat till mer än 2/3. Normalt ankommer det på bolagsstämman att besluta om likvidation. För att reglerna om tvångslikvidation skall vara effektiva kan emellertid även rätten besluta om sådan likvidation på ansökan av exempelvis en aktieägare eller en borgenär eller efter anmälan av patentverket.

En bolagsstämma eller domstol som beslutar att ett aktiebolag skall träda i likvidation skall samtidigt utse en eller flera likvidatorer. Under likvidationen träder likvidatorerna i styrelsens och den verkställande direktörens ställe. Bolagsstämman fungerar i huvudsak som förut.

Likvidationen avslutas genom att likvidatorerna framlägger slutredovisning. Om likvidatorerna finner att aktiebolaget är på obestånd och inte kan betala likvidationskostnaderna är de skyldiga att ansöka om att bolaget försätts i konkurs.

Reglerna om tvångslikvidation på grund av förlust av aktiekapitalet innebär i huvudsak följande. Om styrelsen för ett aktiebolag har skäl att anta

att aktiekapitalet gått förlorat till mer än $2/3$ är styrelsen skyldig att genast upprätta en s. k. likvidationsbalansräkning. Visar balansräkningen att bristen överstiger $2/3$ skall styrelsen till bolagsstämman hänskjuta frågan om bolaget skall gå i likvidation. Om den ordinarie bolagsstämman under nästföljande räkenskapsår inte godkänner en balansräkning som utvisar att det egna kapitalet uppgår till hälften av det registrerade aktiekapitalet är styrelsen skyldig att ansöka hos rätten om att bolaget försätts i likvidation. Ansökningskyldighet föreligger dock inte om bolagsstämman beslutar om likvidation. Underlåter styrelsen att ansöka om likvidation när sådan skyldighet föreligger blir styrelseledamöterna och i viss utsträckning aktieägarna solidariskt ansvariga för bolagets förpliktelser.

Motionsmotivering

Motionärerna i motion 2014 (s) anför (motiveringen finns i motion 1981/82:2012) att gällande regler om tvångslikvidation vid förlust av aktiekapitalet innebär en försvagning av borgenärsskyddet i förhållande till äldre lagstiftning på området. Bl. a. är tidsfristen för bolagsstämman att besluta om likvidation inte som enligt 1944 års aktiebolagslag fyra månader utan satt i relation till nästföljande räkenskapsår, vilket i praktiken kan innebära en frist på mer än ett år. Dessutom räcker det med att halva aktiekapitalet är täckt.

Att likvidationsplikt inträder först när två tredjedelar av aktiekapitalet gått förlorat innebär enligt motionärerna att minimigränsen för aktiekapitalet allvarligt urholkas, eftersom ett 50 000-kronorsbolag kan drivas med ca 17 000 kr. i aktiekapital. Detta är inte en tillfredsställande ordning. Kvotdelen bör därför höjas till hälften av aktiekapitalet. En sådan ändring minskar risken att bolag kommer i situationer där bristen i aktiekapitalet blivit så stor att bolagen inte inom föreskriven tid förmår fylla den.

Motionärerna påpekar vidare att om i aktiebolagslagen fastslagits att 50 000 kr. i aktiekapital är ett minimum som ersättning för aktieägarnas personliga betalningsansvar bör det inte vara tillåtet att varaktigt driva aktiebolag med lägre aktiekapital. Hela bristen i aktiekapitalet bör därför täckas. För att undvika likvidationsskyldighet bör denna åtgärd, i enlighet med vad som gällde enligt 1910 års aktiebolagslag, vidtas inom tre månader efter det bolagsstämman erhållit meddelande om bristen.

De aktiebolag som används i den ekonomiska brottsligheten drivs enligt motionärerna ofta med ett behållet aktiekapital i närheten av den gräns då likvidationsskyldighet inträder. Bolagen fyller sällan på aktiekapitalet mer än nödvändigt, dvs. upp till hälften av det formellt föreskrivna beloppet 50 000 kr. De föreslagna ändringarna kan därför utgöra ett verksamt bidrag i kampen mot den ekonomiska brottsligheten.

Tidigare behandling

Reglerna om tvångslikvidation på grund av förlust av aktiekapitalet fick sin nuvarande utformning vid aktiebolagslagens tillkomst. År 1980 (prop. 1979/80:143, LU 1980/81:4) skedde en smärre ändring som syftade till att klarlägga bolagsstyrelsens skyldighet att agera vid befarad förlust av aktiekapitalet. Till grund för lagändringen låg en promemoria från brottsförebyggande rådet (BRÅ PM 1979:5) Aktiebolagslagen – förstärkt skydd för det bundna kapitalet. I promemorian framlades förslag till flera ändringar i likvidationsreglerna. Sålunda föreslogs en återgång till kravet i 1944 års aktiebolagslag, nämligen att ett bolag som förlorat mer än 2/3 av aktiekapitalet inom viss tid måste förete full täckning av aktiekapitalet för att bolaget skall undgå skyldighet att träda i likvidation. Kravet på full täckning borde enligt promemorian kunna införas med hänsyn till möjligheterna att göra aktieägartillskott.

Dessutom framhölls i promemorian att det inte är försvarligt att ett bolag under en följd av år driver verksamhet med ett aktiekapital som saknar täckning. I promemorian föreslogs därför att, om bolagsstämman för andra året i följd fastställer en balansräkning som utvisar att aktiekapitalet har gått förlorat till 1/3, stämman samtidigt skall pröva frågan om bolaget skall träda i likvidation. Stannar stämman för att fortsätta verksamheten får bolaget respit till ordinarie bolagsstämma under nästföljande räkenskapsår. Vid denna stämma måste full täckning finnas för det registrerade aktiekapitalet för att bolaget skall undgå likvidationsskyldighet.

I propositionen hänvisade departementschefen till att frågan om täckning av förlorat aktiekapital prövades vid aktiebolagslagens tillkomst år 1975 (prop. 1975:103 s. 217). Kravet på full täckning bedömdes då som alltför strängt med hänsyn till främst kapitalproblemen i nystartade företag, företagens möjligheter att på kort tid få tillgång till nytt riskvilligt kapital och effekterna för kapitalägare och anställda i företaget.

Mot bakgrund bl. a. av de senaste årens utveckling var det enligt departementschefen angeläget att man inte försämrar företagens möjligheter att i ett för företaget besvärligt ekonomiskt läge säkra sysselsättningen för de anställda. Problemen var här givetvis särskilt framträdande i nystartade företag och företag som är inne i ett expansivt utbyggnadsskede. En annan viktig faktor i sammanhanget var den rådande knappa tillgången på riskvilligt kapital i samhället. Möjligheterna att på kort tid täcka hela bristen i aktiekapitalet kunde, fortsatte departementschefen, i många fall vara mycket begränsade. Även i ett längre perspektiv kunde ett absolut krav på full täckning orsaka svårigheter för den lojala företagsamheten. Detta innebar att departementschefen i huvudsak delade den bedömning av frågan om täckning av förlorat aktiekapital som gjorts i 1975 års lagstiftningsärende. Han var därför inte beredd att tillstyrka promemoriaförslaget i den delen. Han var heller inte beredd, främst av hänsyn till sysselsättningsaspekterna,

att godta förslaget om en begränsad tidsfrist för fortsatt verksamhet för företag som inte har full täckning för aktiekapitalet.

Utredningsarbete

År 1981 påbörjades inom bokföringsnämnden ett projekt rörande likvidationsreglerna i aktiebolagslagen. Avsikten med projektet var att praktiska anvisningar skulle tas fram för tillämpningen av procedurreglerna och bestämmelserna om värdering vid upprättande av likvidationsbalansräkning. Som ett led i projektet utfördes en enkät om erfarenheterna från tillämpningen av reglerna. I fråga om procedurreglernas ändamålsenlighet framfördes därvid olika åsikter av de tillfrågade. När det gällde värderingsreglerna gav enkätsvaren inte underlag för ett antagande att det finns behov av några anvisningar från bokföringsnämndens sida. (Resultatet av den genomförda undersökningen har redovisats i en artikel i tidskriften *Balans*, nr 8 1982 s. 15.)

Utskottet

Inledning

I betänkandet behandlas tillhoppa nio motionsyrkanden, som rör frågor om aktiers röstvärden, aktiekapitalets storlek, registreringen av aktiebolag, rätten att bilda fåmansbolag, ansvarsgenombrott, koncernförhållanden, införande av en regel om s. k. haftung, bulvanskap samt om likvidation av aktiebolag.

Aktiebolagsrätten har sedan början av 1970-talet varit föremål för ett omfattande reformarbete. Ett första steg togs år 1973 då betydelsefulla ändringar skedde i 1944 års aktiebolagslag. Bl. a. höjdes minimigränsen för aktiekapitalet från 5 000 till 50 000 kr. Bolag som bildats före år 1975 fick dock anstånd till utgången av år 1978 med att höja aktiekapitalet. Övergångstiden för äldre aktiebolag har sedermera förlängts till utgången av 1981.

År 1975 ersattes 1944 års aktiebolagslag med en ny lag, som huvudsakligen trädde i kraft den 1 januari 1977. Lagstiftningen innebar en genomgripande teknisk översyn av aktiebolagsrätten och syftade till att förenkla denna. Vissa ändringar i aktiebolagslagen (1975:1385) skedde åren 1977, 1980, 1981 och 1982. År 1981 ändrades bl. a. likvidationsreglerna så att möjligheterna till s. k. fattiglikvidation avskaffades. Efter en lagändring 1982 gäller fr. o. m. den 1 januari 1983 bl. a. krav på kvalificerad revisor i alla nya aktiebolag. För äldre bolag gäller en femårig övergångstid innan kravet på kvalificerad revisor slår igenom.

Röstvärdet för aktier

Enligt aktiebolagslagen gäller som huvudregel att varje aktie har en röst vid röstning på bolagsstämma. Från huvudregeln får avsteg göras genom bestämmelse i bolagsordning. Olika röstvärde för aktier i bolaget får dock inte bestämmas så att röstvärdet för någon aktie överstiger 10 gånger röstvärdet för annan aktie. Motsvarande regler fanns också i 1944 års aktiebolagslag. Däremot fanns i ännu äldre lagstiftning inte några regler om begränsning av röstvärdet. Bolag, vari finns äldre aktier med större differens i röstvärdet än 1:10, får enligt övergångsbestämmelserna till aktiebolagslagen utge nya aktier med röstvärden som tillkommer redan utgivna aktier. En motsvarande bestämmelse fanns i promulgationslagen till 1944 års aktiebolagslag.

I motion 1235 (c) framhålls att det numera saknas anledning att bolag som bildats före år 1944 skall få ha aktier med andra röstvärden än aktiebolagslagen tillåter. Motionärerna anser att lagstiftningen snarast bör ändras så att också dessa bolag efter en lämplig övergångsperiod kommer att omfattas av reglerna att skillnaden i röstvärde mellan aktierna inte får överstiga förhållandet 1:10. Motionärerna yrkar att riksdagen skall föreläggas förslag till ändring av aktiebolagslagen så att också i gamla bolag skillnaden i aktiers röstvärde får vara högst 1:10.

Som framgår av redogörelsen ovan (s. 3) har bestämmelserna om röstvärdesdifferens samband med lagen (1916:156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom. Enligt lagen får bl. a. svenskt aktiebolag, vars aktiebrev skall ställas till viss man, inte utan tillstånd förvärva fast egendom. Sådant bolag kan emellertid undgå tillståndsplikten genom en klausul i bolagsordningen, s. k. utlänningsklausul. Klausulen skall gå ut på att utländska rättssubjekt eller tillståndspliktiga svenska rättssubjekt genom teckning eller överlåtelse får förvärva bara en mindre del av bolagets aktier, nämligen vid varje tidpunkt mindre än 20 % av röstetalet för bolagets samtliga aktier och mindre än 40 % av bolagets hela aktiekapital. Aktier som får förvärfvas av utländska rättssubjekt brukar kallas fria aktier och andra aktier bundna aktier.

1916 års lag har nyligen setts över. Översynsarbetet har resulterat i två nya lagar som från årsskiftet 1982-1983 skall ersätta 1916 års lag, nämligen lagen (1982:617) om utländska förvärv av svenska företag m. m. och lagen (1982:618) om utländska förvärv av fast egendom m. m. Enligt lagen om utländska förvärv av svenska företag m. m. får vissa rättssubjekt, s. k. kontrollsubjekt, inte utan särskilt tillstånd förvärva bl. a. så många aktier i ett svenskt aktiebolag att förvärvarens andel av bolagets aktiekapital eller röstetalet för aktierna överstiger vissa gränsvärden. I den andra nya lagen har de nuvarande reglerna om förvärv av fast egendom tagits in med endast smärre ändringar. Kontrollsubjekten i båda lagarna är i huvudsak desamma som omfattas av 1916 års lag. Liksom f. n. finns det möjlighet för svenskt

aktiebolag att införa utlånningsförbehåll och därmed undgå tillståndsplikten. De nuvarande gränsvärdena vid utlånningsklausuler har behållits.

Med hänsyn till att sambandet mellan reglerna om skillnaderna i röstvärde för aktier och tillståndsplikten vid förvärv av fast egendom sålunda nyligen prövats anser utskottet att motionen inte bör föranleda någon vidare åtgärd från riksdagens sida. Utskottet vill tillägga att också andra skäl talar mot motionsförslaget. Bl. a. bör som framhölls redan under förarbetena till 1944 års aktiebolagslag man inte genom ny lagstiftning bryta bolagsordningens bestämmelser. Utskottet avstyrker således bifall till motion 1235.

Aktiekapitalets storlek

Som inledningsvis berörts höjdes minimigränsen för aktiekapitalet år 1973 från 5 000 till 50 000 kr. Regeln gäller numera alla aktiebolag.

I motion 1582 (vpk) yrkas (yrkande 8) att riksdagen skall ge regeringen till känna vad motionärerna anför om höjning av aktiekapitalet vid nyetable-ringar. Enligt motionärerna finns det ett behov av anpassning av det minsta godtagbara aktiekapitalet för befintliga och nytillkommande bolag till inflationen. Förslagsvis kan minimibeloppet för aktiekapitalet i nya bolag årligen justeras i förhållande till inflationen, medan beträffande befintliga bolag det skall krävas yttrande från revisorn för att underkapitaliserade bolag skall få fortsätta sin verksamhet.

I samband med att utskottet två gånger vid 1980/81 års riksmöte behandlade frågan om särskilda regler för mindre företag prövade utskottet även med anledning av motioner frågan om en höjning av minimigränsen för aktiekapitalet (LU 1980/81:4 och 28). På hemställan av utskottet avlog riksdagen motionerna. Utskottet framhöll då att frågan om minimigränsen för aktiekapitalet har anknytning till spörsmålet om olika regler för de största och för de mindre bolagen. Utskottet ansåg att det kan vara motiverat att man vid en anpassning av aktiebolagslagens regler till verksamheten i de största aktiebolagen och införandet av särskilda bestämmelser för mindre företag relativt kraftigt höjer den undre gränsen för aktiekapitalet. Vad utskottet sålunda anfört äger alltså giltighet. Utskottet förutsätter att regeringen följer utvecklingen och vid en förnyad prövning av frågan om olika regler för de största och de mindre bolagen överväger spörsmålet om en höjning av gränsen för aktiekapitalet. Någon form av indexreglering av aktiekapitalet anser sig utskottet dock inte böra förordas.

På grund av det anförda anser utskottet att något initiativ från riksdagens sida i saken inte f. n. är påkallat. Motion 1582 yrkande 8 bör således avslås.

Registrering av aktiebolag och dess styrelse

Motionärerna i motion 1582 (vpk) framhåller att bolagskonstruktioner utnyttjas inom den ekonomiska brottsligheten och att de ansvariga för bolagen ofta byts ut, vilket försvårar för myndigheterna att få tag på de ansvariga och nå dem för delgivning. Motionärerna anser att en regel bör införas om att delgivning alltid skall kunna ske med den som är registrerad som företrädare för bolaget. Underlåtenhet att anmäla utträde ur styrelsen för registrering bör straffsanktioneras och kunna medföra skyldighet för vederbörande att solidariskt med bolaget svara för uppkomna förpliktelser. Motionärerna (yrkande 4) yrkar att vad som anförts om en skärpning av lagstiftningen skall ges regeringen till känna.

Enligt aktiebolagslagen skall ett aktiebolag ha en styrelse med i princip minst tre ledamöter. Styrelsen väljs av bolagsstämman. Styrelseledamot kan när som helst avsäga sig sitt uppdrag. Finns inte någon suppleant för den som avgår ankommer det i princip på övriga styrelseledamöter att vidta åtgärder för att en ny ledamot tillsätts. I större aktiebolag skall vidare alltid finnas en verkställande direktör. I mindre aktiebolag är det däremot valfritt om en verkställande direktör skall utses eller ej. Det ankommer på styrelsen att tillsätta verkställande direktör.

Styrelsen företräder gemensamt aktiebolaget och tecknar dess firma. Styrelsen kan emellertid uppdra åt enskilda styrelseledamöter och den verkställande direktören eller annan att antingen ensam eller två eller flera i förening företräda bolaget och teckna dess firma.

Vilka som utsetts till styrelseledamöter, verkställande direktör och firmatecknare skall anmälas för registrering till patent- och registreringsverket dels i samband med registreringen av bolaget, dels vid en inträffad förändring i tidigare registrerade förhållanden. Anmälningskyldigheten åvilar bolaget dvs. i praktiken styrelsen och den verkställande direktören. Även den som anmälningen gäller har rätt att göra anmälan. Bolaget är också efter en lagändring 1981 skyldigt att årligen skicka in en aktuell förteckning till patentverket över bl. a. bolagets styrelseledamöter, verkställande direktör och firmatecknare.

Underlåtenhet att göra anmälan om styrelseledamöter m. fl. eller att skicka in en förteckning över dem är inte straffsanktionerad men patentverket kan förelägga styrelseledamot eller den verkställande direktören att vid vite fullgöra sina skyldigheter i dessa avseenden. Saknar ett bolag en till registret anmäld behörig styrelse skall domstol efter anmälan av patentverket förordna om tvångslikvidation av bolaget.

I likhet med motionärerna konstaterar utskottet att förändringar av ett aktiebolags styrelse ibland ingår som ett led i ekonomisk brottslighet. Inte sällan ställs också myndigheterna inför problemet att det inte finns någon som kan företräda aktiebolaget. Som närmare framgår av redogörelsen ovan (s. 6 och 7) har frågan uppmärksammats i samband med brottsförebyggande

rådets översyn av lagstiftning mot organiserad och ekonomisk brottslighet. I promemorian (BRÅ PM 1979:5) Aktiebolagslagen – förstärkt skydd för det bundna kapitalet diskuterades olika lösningar på problemet, bl. a. det av motionärerna framförda förslaget att styrelseledamot som inte anmäler sitt utträde ur styrelsen skall bli solidariskt ansvarig för bolagets förpliktelser. En sådan lösning ansågs dock alltför drastisk och man stannade därför för att föreslå en skyldighet för bolaget att årligen sända in en aktuell förteckning över styrelseledamöter m. fl. till patentverket. Som utskottet ovan anför vidtogs sedermera på grundval av förslaget en ändring i aktiebolagslagen som trädde i kraft den 1 juli 1981.

Enligt utskottets mening saknas ännu underlag för en bedömning av huruvida den nya regeln i aktiebolagslagen innebär en tillfredsställande lösning av det problem som tagits upp av motionärerna. Ytterligare erfarenheter bör således avvaktas innan man överväger en skärpning av lagstiftningen. Motion 1582 yrkande 4 bör därför inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Rätten att bilda fåmansbolag

Enligt aktiebolagslagen kan ett aktiebolag bildas av en eller flera personer. Något krav på spridning av aktierna finns inte utan samtliga aktier kan innehas av en fysisk eller juridisk person. Däremot uppställer lagen som tidigare nämnts ett krav på i princip tre styrelseledamöter men dessa behöver inte vara aktieägare.

I motion 1582 (vpk) framhålls att verksamhet som drivs av aktiebolag med endast en eller några få ägare likaväl kan drivas direkt av ägarna. Vidare anføres att banker och andra borgenärer vid transaktioner med fåmansbolag ofta kräver kompletterande säkerhet av bolagets ägare. En sådan möjlighet saknar emellertid enskilda konsumenter och skattemyndigheterna, vilket innebär att dessa grupper ofta har svårt att göra sin rätt gällande mot dem som i verkligheten svarar för bolagets verksamhet. Motionärerna anser det därför befogat att ifrågasätta lämpligheten av att fåmansföretag får driva verksamhet. De yrkar (yrkande 6) att vad som anförts om inskränkningar i rätten att bilda fåmansbolag skall ges regeringen till känna.

Utskottet vill för sin del framhålla att den nuvarande möjligheten att bilda aktiebolag med endast en eller ett mycket begränsat antal aktieägare är av betydelse för nyetableringen av småföretag. Den fyller också en viktig funktion då befintliga företag vill starta en ny verksamhet, exempelvis då två bolag tillsammans genom ett hälftenägt dotterbolag vill driva en rörelse. Att helt avskaffa rätten att bilda fåmansbolag skulle således enligt utskottets mening innebära väsentliga nackdelar för näringslivet i stort. Samtidigt står det emellertid klart att bolagsbildningar med endast ett fåtal aktieägare innebär vissa problem för samhället, de anställda och andra borgenärer. Det förekommer också att sådana bolagsbildningar utnyttjas i den ekonomiska

brottsligheten. Genom tillskapandet av särskilda regler beträffande fåmansbolag har emellertid lagstiftaren sökt lösa problemen. Inte minst på skattelagstiftningens område har sålunda införts bestämmelser i syfte att nackdelarna med företagsformen skall elimineras. Utskottet vill också peka på att – som närmare kommer att behandlas i följande avsnitt – de regler om s. k. ansvarsgenombrott som utbildats i praxis särskilt tar sikte på enmans- och fåmansföretag.

På grund av det anförda kan utskottet inte ställa sig bakom motionärernas önskemål. Utskottet avstyrker alltså bifall till motion 1582 yrkande 6.

Ansvarsgenombrott, s. k. haftung och koncernförhållanden

I motionerna 1582 (vpk) och 1713 (s) framförs förslag om lagreglering av ansvarsgenombrott, om införande av civilrättsliga regler om s. k. haftung samt om översyn av frågor om betalningsansvaret i koncernförhållanden. Motionsyrkandena rör spörsmålet om ansvaret för ett aktiebolags skulder.

Ett utmärkande drag för verksamhet som bedrivs i aktiebolagsform är att ansvaret för skulder som uppkommer i verksamheten drabbar bolaget som sådant och att delägarna svarar endast med sitt insatskapital. Reglerna innebär med andra ord att borgenärerna är hänvisade till att söka få betalning för sina fordringar ur bolagets tillgångar och inte kan vända sig mot delägarna personligen vare sig dessa är fysiska eller juridiska personer. Till skydd för borgenärernas intresse har uppställts ett omfattande regelsystem som innebär garantier för att en bolagsförmögenhet verkligen skapas vid bolagets bildande och att detta bundna kapital inte sedan försvinner under bolagets verksamhet. Det anförda gäller i huvudsak också ekonomiska föreningar. Även en ekonomisk förenings borgenärer är således hänvisade till föreningens tillgångar och kan inte vända sig mot medlemmarna personligen.

Huvudregeln att endast aktiebolaget som sådant svarar för sina förbindelser gäller också då bolaget ingår i en koncern. Enligt aktiebolagslagen föreligger koncernförhållande där ett aktiebolag (moderbolaget) äger, direkt eller genom dotterföretag, så många aktier eller andelar i ett annat företag att moderbolaget förfogar över mera än hälften av rösterna i detta företag. Koncernförhållande föreligger också när ett bolag i annat fall på grund av aktie- eller andelsinnehav eller avtal ensamt har ett bestämmande inflytande över en juridisk person och en betydande andel i resultatet av dess verksamhet. Förutom aktiebolag kan också bl. a. ekonomiska föreningar och handelsbolag vara moderföretag i en koncern. Bestämmelser härom finns i lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar och lagen (1980:1103) om årsredovisning m. m. i vissa företag. För koncerner gäller vissa särskilda regler främst i fråga om redovisning. I förhållandet till tredje man uppträder varje juridisk person i en koncern som en självständig enhet och övriga företag i koncernen – moderföretaget eller andra dotterföretag – svarar i

princip inte för det företags förbindelser.

Från principen om delägarnas eller medlemmarnas ansvarsfrihet för ett aktiebolags förpliktelse har i lagstiftningen gjorts vissa avsteg. Sålunda kan enligt aktiebolagslagen ansvarsgenombrott ske i vissa fall, dvs. bolagsbildare, styrelseledamöter, verkställande direktör m. fl. kan göras ansvariga för bolagets förpliktelser. I den skatterättsliga lagstiftningen finns vidare bestämmelser om ansvarsgenombrott vid underlåtenhet att betala in avdragen källskatt samt mervärdeskatt och arbetsgivaravgifter.

Som närmare framgår av redogörelsen ovan (s. 9 och 10) har i den juridiska litteraturen och i rättspraxis ansetts att vissa undantag – utöver de lagreglerade fallen – bör ske från principen om ansvarsfrihet för en juridisk persons skulder. Förutsättningar för ansvarsgenombrott har främst ansetts föreligga i koncernförhållanden och i enmans- och fåmansföretag.

Några regler om s. k. haftung finns inte i Sverige. Förslaget i motion 1582 synes närmast ha sin förebild i västtysk rätt. Med haftung avses där dels en civilrättslig skyldighet att bära ansvar för egen eller annans skuld, dels en skatterättslig förpliktelse att i vissa fall svara för annan persons skatteskulder. De civilrättsliga reglerna, som i viss utsträckning har samma tillämpningsområde som de skatterättsliga, avser i huvudsak handelsbolag och därmed jämförbara associationer. Därjämte finns en regel om att vid överlåtelse av en samlad förmögenhetsmassa förvärvaren ansvarar för överlåtarens alla förbindelser vid tiden för avtalet.

Skatterättslig haftung kan enligt västtysk rätt vara antingen personlig eller knuten till en sak. Den som har personlig haftung svarar solidariskt med den skattskyldige för skatteskulden. Personlig haftung gäller för företrädare för fysiska och juridiska personer och vissa andra särskilt angivna.

I anslutning till det anförda kan framhållas att de svenska reglerna om återvinning i konkurs i viss utsträckning har samma syfte som de västtyska bestämmelserna om haftung, nämligen att möjliggöra för borgenärerna att vid bristande betalningsförmåga hos gäldenären få betalning ur egendom som gäldenären genom olika transaktioner avhänt sig.

Motionärerna i motion 1582 (vpk) anför att det inte är ovanligt att tillgångarna i ett aktiebolag överlåts till ett annat bolag med samma delägarkrets. Det första bolaget har sedan kvar i huvudsak endast skulderna och får gå i konkurs. Motionärerna anser att en allmän civilrättslig regel bör införas av innebörd att den som förvärvar verksamheten i ett bolag utan att också överta själva bolaget skall svara för samma förpliktelser mot det allmänna som åvilat den juridiska personen. Vidare anføres att mindre nogräknade personer i skydd av ett aktiebolag kan lura skattemyndigheter och enskilda konsumenter samt att utsikterna att den verkliga huvudmannen skall kunna nås är små på grund av utredningssvårigheter. Det påpekas också att bulvaner ofta anlitas. Motionärerna anser att frågan om s. k. ansvarsgenombrott bör utredas och att därvid solidariskt betalningsansvar bör införas för en bulvan och dennes huvudman. Motionärerna yrkar att vad som anförts

om dels införande av en civilrättslig regel om s. k. haftung, dels reglering av ansvarsgenombrott skall ges regering till känna (yrkande 2 samt 7 delvis).

I motion 1713 (s) anförs flera exempel på fall där man inom koncerner låtit ett bolag stå för tillgångarna och ett annat för skulderna. Enligt motionärerna beror de problem som uppkommit när det gäller koncerner i hög grad på brister i lagstiftningen. Sålunda är koncernbegreppet inte enhetligt. Även om en koncern i princip inte är en juridisk enhet hanteras koncernen ofta på så sätt att de lika enheterna helt styrs av koncernledningen som formellt sett inte har något ansvar för dotterbolagen. Motionärerna pekar på att rättsläget, när det gäller ansvarsgenombrott i koncerner, är oklart. Det framhålls också att antalet konkurser, där det visat sig att koncerner utnyttjats för att utarma dotterbolag, är oroväckande högt. Motionärerna anser att en översyn av lagstiftningen i berörda hänseenden är påkallad och yrkar att riksdagen hos regeringen begär en översyn av koncernbegreppet och frågan om ansvarsgenombrott i koncern.

Utskottet vill till en början framhålla att den personliga ansvarsfriheten för delägarna i aktiebolag eller medlemmarna i en förening är en grundläggande princip i aktiebolagsrätten och föreningsrätten. Ansvarsfriheten är en förutsättning för att aktiebolagen och de ekonomiska föreningarna skall kunna dra till sig det kapital som behövs för verksamheten och fyller därmed en viktig funktion i näringslivet. Samtidigt står det emellertid klart att ansvarsfriheten kan utnyttjas i illojala och brottsliga syften. I olika sammanhang har sålunda belysts hur bolagskonstruktioner använts i ekonomisk brottslighet för att huvudmännen inte skall behöva stå det ekonomiska ansvaret för sina gärningar och hur samhället och borgenärerna därigenom drabbats av betydande förluster.

Under senare år har statsmakterna vidtagit olika åtgärder för att komma till rätta med den ekonomiska brottsligheten. Bl. a. har reglerna om konkursförvaltning ändrats för att man skall få bättre möjligheter att förhindra och uppdaga otillbörliga förfaranden i samband med konkurs. Också i aktiebolagslagen har ändringar skett som syftar till att förhindra ekonomisk brottslighet. Enligt utskottets mening krävs det emellertid ytterligare åtgärder om man skall lyckas stävja den alltmer ökande ekonomiska brottsligheten. Härvid kommer bl. a. frågan om det ekonomiska ansvaret för ett bolags förpliktelser och därmed sammanhängande spörsmål i blickpunkten. Reglerna om solidariskt betalningsansvar på skatte- och avgiftsområdet ses f. n. över av utredningen (Fi 1973:01) om säkerhetsåtgärder m. m. i skatteprocessen. Enligt vad utskottet inhämtat övervägs därvid bl. a. införandet av skatterättslig haftung. Vidare har som redovisats ovan (s. 14) vissa förslag till skärpningar i konkurslagens återvinningsregler nyligen lagts fram i en promemoria från brottsförebyggande rådet (BRÅ PM 1982:5 Återvinningsreglerna i konkurs).

Enligt utskottets mening är tiden nu mogen för en mera övergripande

utredning av frågan om betalningsansvaret för en juridisk persons skulder. Härför talar inte bara behovet av åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten utan också att, som flera remissinstanser framhållit, rättsläget när det gäller ansvarsgenombrott är oklart.

Med hänsyn till att en lagreglering av ansvarsgenombrott innebär svåra avvägningsproblem bör vid en sådan utredning en närmare kartläggning ske av i vilka fall det kan finnas behov av regler om ansvarsgenombrott och en ingående analys göras av konsekvenserna av en eventuell lagreglering. Inte bara koncernförhållanden bör uppmärksammas utan också fall då företag ingår i s. k. sidoordnade koncerner. Även behovet av regler om fysiska personers ansvar i övrigt för en juridisk persons skulder bör analyseras liksom frågan om betalningsansvaret i bulvanförhållanden. I sammanhanget bör betydelsen av återvinningsreglerna och en eventuell skärpning av dem beaktas. Också resultatet av det arbete som pågår inom utredningen om säkerhetsåtgärder m. m. i skatteprocessen bör beaktas.

Utgångspunkten för utredningsarbetet bör vara att man inte genom en uppluckring av ansvarsfriheten skall hämma eller försvåra seriös näringsverksamhet. Viktigt är också att man inte sätter sysselsättningspolitiska intressen på spel. Regler om ansvarsgenombrott bör därför ta sikte på fall då samhällets och andra borgenärs intressen klart och illojalt har åsidosatts. Ett införande av generella civilrättsliga regler om s. k. haftung, som föreslagits i motion 1582, yrkande 2. kan utskottet således inte förorda. Det bör ankomma på regeringen att bestämma de närmare formerna för utredningsarbetets bedrivande.

Vad utskottet sålunda anfört med anledning av motionerna 1582, yrkande 7 delvis, och 1713 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Utskottet avstyrker bifall till motion 1582 yrkande 2.

Bulvanskap

Med en bulvan avses i allmänhet en fysisk person som utåt uppträder i eget namn men som i själva verket företräder en annan person. I många avseenden företer bulvanskapet likheter med situationen då en person uppträder som ombud eller kommissionär. Rättshandlingar som bulvanen företar binder i princip endast honom och inte huvudmannen.

Några allmänna civilrättsliga eller straffrättsliga lagregler om bulvanskap finns inte. För en bulvan gäller samma regler som för en person som handlar i eget namn och eget intresse. Detta innebär bl. a. att om en bulvan medverkar vid brott eller annars förfar brottsligt blir det straffrättsliga regelsystemet tillämpligt. På vissa områden finns det dock bestämmelser som syftar till att förhindra att lagbestämmelser kringgås genom anlitan av bulvaner. Sålunda kompletteras reglerna om förvärvstillstånd beträffande fast egendom och aktier i 1916 års lag om inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom och de nya lagar som ersätter denna fr. o. m. år 1983 av dels lagen

(1925:221) om bulvanförhållande i fråga om fast egendom, dels lagen (1934:239) om bulvanförhållande i fråga om aktier i vissa bolag. Lagen om bulvanförhållande i fråga om fast egendom utgör också ett komplement till jordförvärvslagen (1979:230) och lagen (1975:1132) om förvärv av hyresfastighet m. m.

Även bestämmelserna i konkurslagen om näringsförbud riktar sig mot bulvanförhållanden. Enligt bestämmelserna kan nämligen näringsförbud meddelas inte bara en legal ställföreträdare för en juridisk person utan också den som faktiskt handhaft ledningen eller förvaltningen av dess angelägenheter.

Motionärerna i motion 1582 (vpk) anför att det för åklagar-, polis-, skatte- och kronofogdemyndigheter är välkänt att bulvaner ofta anlitas i samband med ekonomisk brottslighet. Enligt motionärerna är det ofta svårt att binda en bulvan vid svårare brott eftersom han saknar uppsåt. Härtill kommer att bulvanen i många fall är på obestånd eller saknar utmättningsbara tillgångar. Vidare framhålls att åtgärder som exempelvis förvärvstillstånd och näringsförbud inte har någon effekt när bulvaner anlitas. Motionärerna anser att möjligheten att anlita bulvaner inte fyller någon seriös funktion och att en generell kriminalisering av bulvanskap bör genomföras. De yrkar att det anförda skall ges regeringen till känna (yrkande 7 delvis).

Också i motion 1239 (s) framhålls att användningen av bulvaner är ett inslag i den ökande ekonomiska brottsligheten, särskilt vid vissa transaktioner, t. ex. fastighetsaffärer och överlåtelser av restauranger och illegala spelklubbar. Enligt motionärerna används bulvaner i många fall för att myndigheternas ingripanden skall försvåras eller fördröjas. Motionärerna anser att regler om näringsförbud inte är tillräckliga när det gäller bulvaner som anlitas i klart fingerade rättsförhållanden, varför man måste tillskapa bestämmelser som förhindrar att samhället står maktlöst. De yrkar att riksdagen skall föreläggas förslag till lag som kan förhindra användandet av bulvaner.

Som motionärerna framhåller förekommer det i betydande utsträckning att bulvaner används i samband med ekonomisk brottslighet. Flertalet av de instanser som yttrat sig över motionerna har också pekat på att bulvanförhållanden utgör ett stort problem i kampen mot sådan brottslighet. Genom att bulvaner anlitas sätts olika skydds- och kontrollregler ur spel och ingripanden från myndigheternas sida försvåras eller omöjliggörs. Ett allvarligt problem är också att allmänhetens tilltro till myndigheternas förmåga att förhindra brottsliga eller illojala handlingar minskar. Enligt utskottets mening finns det således starka skäl som talar för att samhällets möjligheter att ingripa vid bulvanförhållanden måste ökas. En utredning av frågan bör därför komma till stånd.

När det gäller den närmare inriktningen av ett utredningsarbete vill utskottet framhålla att ett generellt förbud mot anlitan av bulvaner inte synes vara en framkomlig väg. Som påpekats av några remissinstanser

förekommer det även i seriösa sammanhang att bulvaner används. Svåra gränsdragningsproblem kan vidare uppstå gentemot kommissionärs- och fullmaktsförhållanden. Utskottet vill också peka på vad som uttalats i remissyttrandena från riksskatteverket, advokatsamfundet och LO. nämligen att problemen med bulvanförhållanden i betydande utsträckning orsakas av utrednings- och bevisvärigheter. Enligt utskottets mening bör man därför liksom hittills skett ingripa med lagstiftningsåtgärder på de rättsområden där behovet av att förhindra bulvanskap är störst. Huruvida regler om bulvanförhållanden skall ges en straffrättslig eller civilrättslig utformning anser sig utskottet nu inte böra ta ställning till. Viktigt är emellertid att en lagreglering tar sikte på huvudmannen snarare än på bulvanen. Eftersom erfarenheterna visar att närstående till huvudmannen ibland anlitas som bulvaner bör behovet av särskilda regler för sådana fall övervägas. Utskottet vill också understryka betydelsen av att utrednings- och bevisproblemen beträffande bulvanförhållanden uppmärksammas.

Det bör ankomma på regeringen att bestämma de närmare formerna för utredningsarbetets bedrivande. I sammanhanget vill utskottet emellertid erinra om det utredningsarbete som pågår beträffande en utvidgning av möjligheterna att meddela näringsförbud även omfattar bulvanfrågor.

Vad utskottet sålunda anfört med anledning av motionerna 1239 och 1582 yrkande 7 delvis bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Likvidation

Enligt aktiebolagslagen kan ett aktiebolag bli skyldigt att träda i likvidation då aktiekapitalet delvis gått förlorat. Reglerna härom innebär i huvudsak följande.

Om styrelsen för ett aktiebolag har skäl att anta att aktiekapitalet gått förlorat till mer än 2/3 är styrelsen skyldig att genast upprätta en s. k. likvidationsbalansräkning. Visar balansräkningen att bristen överstiger 2/3 skall styrelsen till bolagsstämman hänskjuta frågan om bolaget skall gå i likvidation. Om den ordinarie bolagsstämman under nästföljande räkenskapsår inte godkänner en balansräkning som avser ställningen vid tiden för stämman och som utvisar att det egna kapitalet uppgår till hälften av det registrerade aktiekapitalet är styrelsen skyldig att ansöka hos rätten om att bolaget försätts i likvidation. Ansökningsskyldighet föreligger dock inte om bolagsstämman beslutar om likvidation. Underlåter styrelsen att ansöka om likvidation när sådan skyldighet föreligger blir styrelseledamöterna och i viss utsträckning aktieägarna solidariskt ansvariga för bolagets förpliktelser.

I motion 2014 (s) framhålls att de nuvarande reglerna om tvångslikvidation vid förlust av aktiekapitalet innebär en försvagning av borgenärsskyddet i förhållande till äldre lagstiftning på området. Motionärerna anser det inte tillfredsställande att ett bolag under längre tid skall kunna drivas med ett aktiekapital som understiger minimigränsen på 50 000 kr. De anser därför att

tidsfristen för bolagsstämman att besluta om likvidation bör bestämmas till fyra månader samt att likvidationsplikten skall inträda redan när halva aktiekapitalet gått förlorat. Vidare bör den regeln gälla att hela förlusten av aktiekapitalet skall vara täckt inom tre månader efter det att bolagsstämman fick besked om förlusten för att likvidationsplikten inte skall inträda. Motionärerna yrkar att riksdagen hos regeringen skall begära förslag till en ändring av likvidationsreglerna i enlighet med vad som anförs i motionen.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det inte kan anses försvarligt att ett aktiebolag under en följd av år får driva verksamhet trots att aktiekapitalet saknar full täckning. Särskilt otillfredsställande framstår nuvarande reglering i fall när det inte ens finns täckning för ett aktiekapital som motsvarar den lagstadgade minimigränsen på 50 000 kr. Starka skäl talar alltså för att en skärpning av likvidationsbestämmelserna bör komma till stånd. I första hand bör därvid som motionärerna föreslagit reglerna ändras så att skyldigheten att upprätta likvidationsbalansräkning inträder när mera än halva aktiekapitalet gått förlorat. Vidare bör tidsfristen för bolagsstämman att besluta om likvidation förkortas till fyra månader. Tidsfristen synes lämpligen böra räknas från upprättandet av likvidationsbalansräkningen.

Vad härefter gäller frågan om hur mycket täckning av aktiekapitalet som bör fordras för att bolaget skall undgå likvidationsplikten och när täckningen skall ske talar enligt utskottets mening starka skäl för motionärernas ståndpunkt. Utskottet anser således att inte något bolag bör få fortsätta sin verksamhet i fall då det egna kapitalet understiger den lagstadgade minimigränsen för aktiekapitalet. En huvudregel bör därför vara att likvidationsplikten endast kan undgås om bolagsstämman fastställer en balansräkning som visar täckning för så mycket av aktiekapitalet som motsvarar minimigränsen. För aktiebolag med 50 000 kr. eller strax däröver i aktiekapital innebär detta i princip ett krav på täckning av hela förlusten inom fyra månader efter det att likvidationsbalansräkningen upprättades. Även när det gäller bolag med större aktiekapital kan det med fog hävdas att hela förlusten bör täckas inom en kortare tid. Som närmare utvecklades under förarbetena till aktiebolagslagen (prop. 1975:103 s. 218) kan emellertid ett sådant krav vara alltför strängt med hänsyn bl. a. till sysselsättningspolitiska intressen. Enligt utskottets mening får det ankomma på regeringen att närmare överväga hur stora krav på täckning av förlusten som bör ställas och vilka tidsfrister som skall gälla.

Förslag till erforderliga ändringar i likvidationsbestämmelserna bör snarast föreläggas riksdagen.

Vad utskottet sålunda anfört med anledning av motion 2014 bör ges regeringen till känna.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *röstvärdet för aktier* att riksdagen avslår motion 1981/82:1235,
2. beträffande *aktiekapitalets storlek* att riksdagen avslår motion 1981/82:1582 yrkande 8,
3. beträffande *registrering av aktiebolags styrelse* att riksdagen avslår motion 1981/82:1582 yrkande 4,
4. beträffande *rätten att bilda fåmansbolag* att riksdagen avslår motion 1981/82:1582 yrkande 6,
5. beträffande *ansvarigenombrott m. m.* att riksdagen med avslag på motion 1981/82:1582 yrkande 2 och med anledning av motion 1981/82:1582 yrkande 7 delvis samt motion 1981/82:1713 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört angående utredning om lagstiftning rörande ansvarigenombrott,
6. beträffande *bulvanskap* att riksdagen med anledning av motion 1981/82:1239 och motion 1981/82:1582 yrkande 7 delvis som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört angående utredning om lagstiftning mot bulvanförhållanden,
7. beträffande *tvångslikvidation* att riksdagen med anledning av motion 1981/82:2014 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om skärpning av likvidationsreglerna i aktiebolagslagen.

Stockholm den 2 december 1982

På lagutskottets vägnar

PER-OLOF STRINDBERG

Närvarande: Per-Olof Strindberg (m), Lennart Andersson (s), Stig Olsson (s), Martin Olsson (c), Elvy Nilsson (s), Arne Andersson i Gamleby (s), Ingemar Konradsson (s), Mona Saint Cyr (m), Marianne Karlsson (c), Owe Andréasson (s), Allan Ekström (m), Per Israelsson (vpk), Bengt Silfverstrand (s), Margit Gennser (m) och Kersti Johansson (c).

Reservationer

1. Aktiekapitalets storlek (mom. 2)

Per Israelsson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 22 som börjar med "I samband" och slutar med "således avslås" bort ha följande lydelse:

I likhet med motionärerna anser utskottet att det finns starka skäl som talar för att minimigränsen för aktiekapitalet bör anpassas till penningvärdeförändringen. Utskottet vill bl. a. peka på att den nuvarande gränsen på 50 000 kr. kom till 1973. Med hänsyn till den inflation vi haft sedan dess kan beloppet i dag på intet sätt anses motsvara de krav man bör ha på aktiekapitalets storlek. En höjning av minimigränsen bör således komma till stånd. Det bör ankomma på regeringen att närmare överväga hur reglerna skall utformas. En lämplig lösning synes dock vara att som motionärerna föreslagit minimibeloppet för nytilkommande aktiebolag årligen justeras i förhållande till inflationen medan det beträffande befintliga bolag bör krävas intyg från revisorn för att verksamheten skall få fortsätta med ett aktiekapital som understiger det uppjusterade. Förslag till erforderliga lagändringar bör snarast föreläggas riksdagen.

Vad utskottet anfört med anledning av motion 1582 yrkande 8 bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *aktiekapitalets storlek* att riksdagen med anledning av motion 1981/82:1582 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om höjning av minimigränsen för aktiekapitalet.

2. Registrering av aktiebolags styrelse (mom. 3)

Per Israelsson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 23 med "I likhet och slutar på s. 24 med "riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

I likhet med motionärerna konstaterar utskottet att förändringar av ett aktiebolags styrelse ofta ingår som ett led i ekonomisk brottslighet. Inte sällan förekommer det också att myndigheterna har svårt att nå de ansvariga för delgivning. Det problemet kan också uppkomma att det över huvud taget inte finns någon som kan företräda bolaget.

Som närmare framgår av redogörelsen ovan (s. 6 och 7) har frågorna uppmärksamats i samband med brottsförebyggande rådets översyn av lagstiftning mot organiserad och ekonomisk brottslighet. Övervägandena resulterade i en lagändring år 1981 som innebär att ett bolag årligen skall skicka in en aktuell förteckning över styrelseledamöter m. fl. till patentverket.

Enligt utskottets mening har emellertid lagändringen inte löst de problem som tagits upp av motionärerna. Mera långtgående åtgärder bör därför vidtas. Utskottet delar motionärernas uppfattning att en regel bör införas om att delgivning med den som är registrerad som styrelseledamot alltid skall anses innebära att bolaget delgivits i behörig ordning. Vidare bör införas en straffsanktionerad skyldighet för ledamot och suppleant i en bolagsstyrelse att omedelbart anmäla sin avgång från uppdraget för registrering. Underlåtenhet att anmäla sitt utträde bör också medföra en förpliktelse för vederbörande att solidariskt ansvara för bolagets skulder. Förslag till erforderliga lagändringar bör snarast föreläggas riksdagen.

Vad utskottet anfört med anledning av motion 1582 yrkande 4 bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *registrering av aktiebolags styrelse* att riksdagen med anledning av motion 1981/82:1582 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om ändring av delgivnings- och registreringsbestämmelserna.

3. Rätten att bilda fåmansbolag (mom. 4)

Per Israelsson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 24 med "Utskottet vill" och slutar på s. 25 med "yrkande 6" bort ha följande lydelse:

Otvivelaktigt förhåller det sig så att bolagsbildningar med endast en eller några få delägare innebär problem för samhället, de anställda och andra borgenärer. Det är också just sådana bolagsbildningar som utnyttjas i den ekonomiska brottsligheten. Några bärande skäl för att rätten att bilda fåmansbolag skall bestå kan utskottet inte finna. Utskottet vill bl. a. hänvisa till att verksamhet som drivs av sådana bolag i allmänhet lika väl kan kan drivas av delägarna själva eller i handelsbolagsform.

På grund av det anförda anser utskottet i likhet med motionärerna att frågan om inskränkningar i rätten att bilda fåmansbolag bör utredas närmare. Det bör ankomma på regeringen att bestämma formerna för utredningsarbetets bedrivande.

Vad utskottet anfört med anledning av motion 1582 yrkande 6 bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *rätten att bilda fåmansbolag* att riksdagen med anledning av motion 1981/82:1582 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om inskränkningar i rätten att bilda fåmansbolag.

4. Ansvarsgenombrott m. m. (mom. 5)

Per-Olof Strindberg (m), Martin Olsson (c), Mona Saint Cyr (m), Marianne Karlsson (c), Allan Ekström (m), Margit Gennser (m) och Kersti Johansson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 27 med "Utskottet vill" och slutar på s. 28 med "yrkande 2" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill framhålla att den personliga ansvarsfriheten är en grundläggande princip i aktiebolagsrätten och föreningsrätten. Ansvarsfriheten är en förutsättning för att aktiebolagen och de ekonomiska föreningarna skall kunna dra till sig det kapital som krävs för verksamheten. Möjligheten att bedriva näringsverksamhet utan personligt ansvar har utan tvekan varit av stor betydelse för utvecklingen inom svenskt näringsliv och därmed för vårt välbefinnande.

Motionärernas förslag om lagreglering av ansvarsgenombrott i koncernförhållanden och andra fall och om införande av civilrättsliga regler om s. k. haftung uppges syfta till att underlätta arbetet mot den ekonomiska brottsligheten. I själva verket skulle dock en sådan lagreglering i första hand leda till att seriös näringsverksamhet drabbas. Om man rubbar den grundläggande principen på aktiebolags- och föreningsrättsens område är risken stor att det uppkommer betydande negativa konsekvenser för vårt näringsliv. Bl. a. torde företagens möjligeter att dra till sig riskvilligt kapital minska högst väsentligt. Möjligheterna att nystarta företag skulle försvåras, en effekt som utskottet finner starkt betänkelig. Flertalet av de instanser som yttrat sig över motionerna har också understrukit att följderna för näringslivet av en ändrad lagstiftning är svåra att överblicka och har därför ställt sig negativa till motionsförslagen.

Redan det anförda talar mot att man nu bör överväga införandet av generella regler om ansvarsgenombrott eller om s. k. haftung. Härtill kommer att gällande regler på associationsrättsens område och skatte- och avgiftsområdet ger möjligheter att ålägga dem som har ett bestämmande inflytande över en juridisk person ansvar för dennas skulder i fall då fordringsägarnas intressen klart och illojält har åsidosatts. När det gäller koncernförhållanden kan ansvarsgenombrott ske även i vissa andra situationer. Som utskottet framhållit, då frågan tidigare varit aktuell (LU 1980/81:2 y), bör man inom den civilrättsliga lagstiftningen inte utan starka skäl urholka principen om ansvarsfrihet ytterligare. Sådana starka skäl har inte visats föreligga. Utskottet vill vidare peka på att en lagreglering om solidariskt ansvar för en juridisk persons skulder inte i någon nämnvärd grad skulle förbättra möjligheterna att komma till rätta med den ekonomiska brottsligheten. Ofta föreligger det nämligen betydande svårigheter att klarlägga sambandet mellan olika företag och fysiska personer.

Enligt utskottets uppfattning bör man i stället för att överväga generella regler om ansvarsgenombrott eller liknande försöka komma till rätta med

den ekonomiska brottsligheten genom andra åtgärder. Omfattande ändringar har under senare år skett i konkurslagen och i annan lagstiftning som syftar till att sådana förfaranden som avses i motionerna skall kunna förhindras och uppdagas. Återvinningsreglerna i konkurslagen har nyligen övervägts i samband med brottsförebyggande rådets översyn av lagstiftning mot organiserad och ekonomisk brottslighet. Resultatet av övervägandena har lagts fram i promemorian (BRÅ PM 1982:5). Återvinningsregler i konkurs. Reglerna om solidariskt betalningsansvar på skatte- och avgiftsområdet ses f. n. över av utredningen (Fi 1973:01) om säkerhetsåtgärder m. m. i skatteprocessen. Enligt vad utskottet inhämtat överväger utredningen bl. a. frågan om införande av skatterättslig s. k. haftung. Också kommissionslagskommittén (Ju 1979:10) utreder frågor med aknytning till motionsspörsmålen. Att mot bakgrund av det omfattande utredningsarbete som här pågår nu begära en ytterligare utredning kan utskottet inte tillstyrka. Till det skall läggas utskottets principiellt negativa inställning till en lagändring i den riktning motionärerna förordar.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna 1582 yrkandena 2 och 7 delvis och 1713.

dels att utskottets hemställan under moment 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *ansvarsgenombrott m. m.* att riksdagen avslår motion 1981/82:1582 yrkande 2 samt 7 delvis och motion 1981/82:1713.

5. Bulvanskap (mom. 6)

Per-Olof Strindberg, Mona Saint Cyr, Allan Ekström och Margit Gennser (samtliga m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 29 med "Som motionärerna" och slutar på s. 30 med "till känna" bort ha följande lydelse:

Otvivelaktigt förhåller det sig så att bulvaner i viss utsträckning används i samband med ekonomisk brottslighet. Som framhålls i flera remissyttranden ger emellertid brottsbalkens bestämmelser redan nu möjligheter till ingripanden mot en bulvan och dennes huvudman. Enligt utskottet beror problemen med bulvanförhållanden inte så mycket på brister i lagstiftningen som på svårigheterna för myndigheterna att bevisa att bulvanskap förekommer. Dessa svårigheter skulle kvarstå även efter införandet av regler som generellt förhindrar användningen av bulvaner.

Utskottet vill vidare framhålla att bulvanliknande förhållanden inte bara förekommer i samband med ekonomisk brottslighet utan också i seriösa sammanhang, där anlitandet av en bulvan inte syftar till att kringgå regler utan betingas av rationella affärsmässiga överväganden. Att också i sådana fall förhindra användningen av bulvaner är inte påkallat. Mot en lagstiftning i enlighet med motionärernas önskemål talar också att en lagreglering på

området är förenad med betydande problem. Bl. a. måste man hitta en tillfredsställande avgränsning mot fullmakts- och kommissionsförhållanden.

Sammanfattningsvis anser utskottet att övervägande skäl talar mot ett införande av regler som generellt förhindrar användningen av bulvan eller kriminaliserar bulvanförhållanden. Utskottet vill dock inte utesluta att det på vissa områden kan finnas behov av nya möjligheter till ingripanden mot bulvanförhållanden. Utskottet vill härvidlag hänvisa till det utredningsarbete som pågår beträffande en vidgning av möjligheterna att meddela näringsförbud och som bl. a. omfattar frågor rörande bulvaner.

På grund av det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna 1239 och 1582 yrkande 7 delvis.

dels att utskottets hemställan under moment 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *bulvanskap* att riksdagen avslår motion 1981/82:1239 och motion 1981/82:1582 yrkande 7 delvis.

6. Tvångslikvidation (mom. 7)

Per-Olof Strindberg (m), Martin Olsson (c), Mona Saint Cyr (m), Marianne Karlsson (c), Allan Ekström (m), Margit Gennser (m) och Kersti Johansson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 31 som börjar med "Utskottet delar" och slutar med "till känna" bort ha följande lydelse:

Som närmare framgår av redogörelsen ovan (s. 19 och 20) blev utformningen av reglerna om tvångslikvidation vid förlust av aktiekapitalet föremål för ingående överväganden både vid aktiebolagslagens tillkomst och då frågan år 1980 aktualiserades genom ett förslag från brottsförebyggande rådet. Enligt utskottets mening har de skäl av bl. a. sysselsättningspolitisk natur som därvid anfördes till stöd för nuvarande ordning inte förlorat sin bärkraft utan tvärtom tilltagit i styrka. I dag framstår det således som än mer angeläget att man inte försämras företagens möjligheter att i realiteten kunna genomföra en rekonstruktion av verksamheten. Utskottet vill understryka att ett genomförande av motionärens förslag leder till att betydande kapitaltillskott kan behöva göras för att inte ett företag med kanske tillfälliga ekonomiska problem skall tvångslikvideras. Också den korta tidsfrist för att uppnå full kapitaltäckning som motionären föreslår skulle medföra stora problem. Inte minst för nya företag, där ofta en betydande kapitalförbrukning initialt sker, kan motionsförslaget leda till betydande svårigheter. Utskottet är inte berett att på detta sätt motverka nyföretagandet.

På grund av det anförda avstyrker utskottet bifall till motion 2014.

dels att utskottets hemställan under moment 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *tvångslikvidation* att riksdagen avslår motion 1981/82:2014.

Bilaga I

Sammanställning av remissyttranden över motionerna 1981/82:1239, 1981/82:1582, yrkandena 2 och 7, och 1981/82:1713

S. k. haftung och koncernförhållanden (mot. 1582 yrk. 2 och mot. 1713)

Riksåklagaren, Sveriges advokatsamfund, Svenska bankföreningen och Svenska sparbanksföreningen avstyrker bifall till båda motionsyrkandena. Sveriges industriförbund avstyrker införandet av en regel om s. k. haftung och ifrågasätter starkt behovet av en översyn beträffande koncernförhållanden. Sveriges föreningsbankers förbund och LO avstyrker införandet av en regel om s. k. haftung. Beträffande en översyn av koncernförhållandena anser Föreningsbankernas förbund att en utredning bör ske om förutsättningarna för ansvarsgenombrott men avstyrker en ändrad lagstiftning, medan LO tillstyrker en översyn. Brottsförebyggande rådet förordar att pågående arbete inom utredningen om säkerhetsåtgärder m. m. i skatteprocessen avvaktas innan frågan om s. k. haftung slutligen prövas samt tillstyrker en översyn av koncernförhållandena. Riksskatteverket hänvisar till pågående utredningsarbete. Hovrätten för Västra Sverige har förklarat sig sakna erfarenhet av de i motionerna påtalade problemen och avstått från att yttra sig. TCO tillstyrker den översyn som begärs i motion 1713 och framhåller att frågan om s. k. haftung torde komma att behandlas i samband med en sådan översyn. Centralorganisationen SACO/SR hänvisar till ett bifogat yttrande från JUSEK, vari organisationen förklarar sig intet ha att erinra mot en översyn av motionsspörsmålen.

Riksåklagaren (RÅ) framhåller inledningsvis att man självfallet bör eftersträva att den civilrättsliga lagstiftningen blir så utformad att den i möjligaste mån är ägnad att försvåra uppkomsten av brottsligt eller eljest oacceptabelt beteende från medborgarnas sida. Att lagstiftningen är utformad på detta sätt är särskilt angeläget när det gäller sådana former av kriminalitet som är frekvent, av stor omfattning och som är särskilt svår att uppdaga och beivra. Den ekonomiska brottslighet som sker medelst utnyttjande av aktiebolagsformen tillhör enligt RÅ otvivelaktigt detta område. Motionärernas målsättning att lagstiftningsvägen söka förebygga missbruk av aktiebolagsformen framstår mot denna bakgrund som i hög grad angelägen. Uppgiften är emellertid förenad med betydande avvägningsproblem eftersom den associationsrättsliga lagstiftningen i huvudsak bärs upp av helt andra syften än de intressen motionärerna förespråkar. Det gäller, anser RÅ, alltså att noga väga intresset av att vidta lagändringar som kan vara motiverade från brottsbekämpningssynpunkt mot de av lagstiftaren utstakade rättsliga förutsättningarna för omsättningslivet och den ekonomiska verksamheten i stort.

Efter en redogörelse för gällande rätt framhåller RÅ att någon klar och

entydig linje i fråga om ansvarsgenombrott utan stöd av avtalsrättsliga principer inte föreligger i svensk rätt. Klart synes emellertid vara att redan enligt nu gällande rätt möjligheter finns att ålägga dem som har ett bestämmande inflytande över en juridisk person ansvar för dennas skulder i vart fall i de situationer som aktualiseras i motionerna, nämligen då fordringsägarnas intressen klart och illojalt åsidosatts. Med hänsyn härtill och med beaktande av styrkan i de avvägningar som ligger till grund för den associationsrättsliga ansvarsfördelningen föreligger enligt RÅ:s mening inte tillräcklig anledning att av skäl som anförts i motionerna ytterligare luckra upp den i aktiebolagslagen och föreningslagen grundläggande huvudregeln om ansvarsfrihet för delägarna och medlemmarna.

Under hänvisning till vad som anförts avstyrker RÅ bifall till motionerna vad avser frågan om ansvarsgenombrott.

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) framhåller till en början att frågorna om s. k. haftung och koncernförhållanden har samband med spörsmål om bulvanskap. Enligt BRÅ är det väl känt att den ekonomiska brottsligheten orsakar samhället mycket omfattande och allvarliga skador. Skadorna begränsar sig inte bara till skadeverkningar för enskilda och för det allmänna. De sociala skadeverkningarna är också betydande. De kvalificerade ekonomiska brotten utgör vidare en fara för laglydnaden och samhällsmoralen i stort. Om omfattande oegentligheter kan passera opåtalade eller med föga ingripande påföljder skapas en grogrund för synsätt enligt vilka fusk av olika slag inte anses klandervärt.

Vad gäller motionsförslaget om s. k. haftung anser BRÅ det mer ändamålsenligt med en skatterättslig regel än en allmän civilrättslig. Begränsas regeln till skatterätten blir konsekvenserna lättare att överblicka. Liknande bestämmelser om solidariskt ansvar för skatter finns redan i svensk rätt (t. ex. ställföreträdarens ansvar). Enligt BRÅ:s mening är en skatterättslig "haftung" tillräcklig för att lösa det problem motionärerna skisserat.

Enligt vad BRÅ känner till har utredningen (Fi 1973:01) om säkerhetsåtgärder m. m. i skatteprocessen (USS) frågan om s. k. haftung under övervägande. Förslag kan förväntas inom ett halvår. BRÅ förordar därför att utredningens ställningstagande avvaktas.

I frågan om koncernförhållandena framhåller BRÅ att det torde vara allmänt känt att aktiebolag ofta utnyttjas som verktyg vid ekonomisk brottslighet. Det kan gälla transaktioner mellan två eller flera aktiebolag i koncern (moder-dotterbolag) eller, vanligare, s. k. oäkta koncerner, dvs. sådana företagskonstellationer där flera bolag ägs av samma fysiska person eller begränsade personkrets.

BRÅ pekar på att svensk rätt arbetar med ett koncernbegrepp som endast är tillämpligt om moderföretaget är ett aktiebolag, ekonomisk förening eller handelsbolag som är bildat enligt svensk lag. Det innebär att alla andra konstellationer av förstag, exempelvis med utländskt moderbolag eller de oäkta koncernerna, faller utanför de speciella bestämmelser som finns för

koncerner. Det gör det också relativt enkelt att, för den som så önskar, se till att bestämmelserna inte blir tillämpliga. Från de synpunkter BRÅ har att företräda är detta olyckligt.

När det gäller ansvaret för en juridisk persons skulder är rättsläget oklart enligt BRÅ. En utveckling mot ett ökat ansvar för bolags skulder finns emellertid redan inom skatterätten. Ekonomisk brottslighet syftar också ofta till att göra vinster på det allmännas bekostnad varför behovet av skydd varit speciellt uttalat. Enligt BRÅ:s mening är det i och för sig rimligt att företag som har ett avgörande inflytande över ett bolag och drar ekonomisk nytta av detta också ytterst bör vara ansvarigt för bolagets skulder. En sådan ordning skulle emellertid förutsätta en delvis annan syn på rättsförhållandet mellan moderbolag och dotterbolag eftersom det senare f. n. fungerar som en självständig juridisk person. Det är också svårt att överblicka vilka konsekvenser en ändrad lagstiftning skulle få. För att inte helt bryta upp aktiebolagsrätten måste enligt BRÅ en princip om ansvarsgenombrott formuleras mycket restriktivt och begränsas till sådana fall där arrangemanget med dotterbolag framstår som ett klart mot fordringsägarna riktat illojalt missbruk. Det torde också överensstämma med internationell praxis där missbrukssynpunkten kan betecknas som ledande.

Sammanfattningsvis anser BRÅ att relationen mellan moderbolag och dotterbolag samt förhållandena i s. k. oäkta koncerner är av sådant intresse att frågorna bör bli föremål för närmare studier och överväganden.

Riksskatteverket framhåller att verket under hand inhämtat att utredningen om säkerhetsåtgärder m. m. i skatteprocessen behandlar frågan om införande av "haftung" i sitt arbete med utformningen av en lag om skatteansvar. Utredningen torde även ta upp frågan om ansvarsgenombrott för koncerner.

Sveriges advokatsamfund framhåller att det i motion 1582 beskrivna förfarandet då en juridisk person överlåter sin verksamhet till en annan inte är ovanligt och att det, under förutsättning av att tillgångarna överläts till rätta värden, har påtagliga fördelar. Den i företaget bedrivna verksamheten kan fortsättas ostörd. Anställd personal kan utan uppsägningsförfarande övergå direkt i det nya företaget. Säkerheter i form av pantbrev och företagsinteckningar kan följa överlåten egendom. Inte minst för det allmänna har tillvägagångssättet fördelar, framför allt genom att lönegarantin ej i någon större omfattning belastas.

Tidigare har det enligt advokatsamfundet med all säkerhet ofta förekommit att överlåtelser av beskrivet slag skett till uppenbara underpriser. Möjligheterna härtill har emellertid starkt reducerats genom de nya reglerna för konkursförfarandet. Förvaltaren i ett bolagskonkursbo, vars inkråm strax före konkursen avyttrats, har alltid skyldighet att undersöka huruvida överlåtelserna varit sådana eller skett på sådana villkor att en återvinningstalan skulle vara motiverad. Skulle inkråmet ha sålts till underpris kan det

återvinnas till konkursboet, om förvaltaren menar sig kunna få ut ett bättre pris på annat sätt. Alternativt kan genom förhandlingar överlåtelsepriset höjas till undvikande av återvinningsförfarande. Möjligheterna att "tjäna pengar på konkursbolag" på av motionärerna beskrivet sätt får därför numera anses vara i görligaste män beskurna.

Advokatsamfundet framhåller att motionärernas förslag i själva verket innebär ett förstärkande av det allmännas förmånsrätt på ett sätt som kan komma att gå ut över andra fordringsägare. Advokatsamfundet, som i ett yttrande den 17 november 1981 till lagutskottet över motion 1980/81:686 på anförda grunder som sin mening uttalat, att förmånsrätt för skatter och avgifter inte skall förekomma, finner inte skäl föreligga att på nu föreslaget sätt stärka det allmännas fordringsrätter.

Beträffande koncernförhållanden framhåller advokatsamfundet att principen om ansvarsfrihet för aktieägarna, som i västerländskt näringsliv anses oundgänglig för investeringar och företagande i industri och handel, inte kan inskränkas så generellt och för så många olika situationer som motionärerna i motion 1713 har i tankarna utan att det blir till skada för lojala näringsidkare. Även om en inskränkning skedde skulle sannolikt många avarter och illojala beteenden slinka igenom och skadan därigenom bli avsevärt större än nyttan. Ansvarsgenombrott bör dock kunna förekomma. Det är enligt advokatsamfundet en vanlig iakttagelse bland jurister att vår svenska rättspraxis på bolagsrättens område är begränsad i förhållande till praxis i USA och Västtyskland. Att rättspraxis i dessa länder är mer utvecklad sammanhänger med att man där har ett vida mer omfattande näringsliv och en större benägenhet att hänskjuta tvister till rättslig prövning. Bristen på rättspraxis i en fråga som denna kan emellertid enligt samfundets mening inte botas med lagstiftning. Här som i de nämnda länderna bör en utveckling av rättspraxis avvaktas. För denna utveckling kan rättspraxis utomlands via rättsteoretiker få betydelse och påskynda utvecklingen.

Advokatsamfundet anser att koncernbegreppet inte torde vara lämpat som instrument för ansvarsgenombrott. Förfarande av det slag som motionärerna beskriver torde förekomma också mellan två och flera bolag som är systerbolag med en och samma fysiska person som ägare. Vidare torde bolland med tillgångar och skulder förekomma mellan bolag som, såvitt kan utredas, har helt olika ägare även om det på goda grunder kan misstänkas att en och samma person "står bakom" samtliga bolag. Dessa och många andra former av kringgående av lagar och bestämmelser skulle aldrig kunna täckas av ett koncernbegrepp som också fyller de funktioner aktiebolagslagen åsyftar.

Samfundet vill därför, med beklagande av svårigheterna att finna lämpliga former för att ingripa mot de problem motionärerna påpekar, avstyrka motion 1713.

Sveriges industriförbund påpekar inledningsvis att det uppkommer svåra avvägningsproblem när man lagstiftningsvägen vill komma till rätta med missbruk av aktiebolagsformen. För att lagstiftningen skall få önskvärd effekt krävs ofta att den ges en sådan utformning att även förfaranden som normalt inte kan sägas vara otillbörliga eller skadliga kommer att omfattas. Lagstiftningen får dock inte utformas med primärt syfte på undantagssituationer så att därigenom lojalt bedriven affärsverksamhet försvåras eller omöjliggörs och negativa näringspolitiska effekter uppkommer, som vida kan överstiga de fördelar som kan uppnås med lagstiftningen. De berörda problemen gör sig naturligtvis med ytterligare styrka gällande när ingrepp åsyftas i grundläggande principer.

Enligt Industriförbundet innebär den regel om haftung som föreslås av motionärerna ett långtgående ingrepp i grundläggande associationsrättsliga principer och synes även kunna ge utrymme för rent obilliga resultat. Dessutom torde de situationer som primärt synes åsyftade redan vara täckta av konkurslagens återvinningsregler eller av såväl aktiebolagslagens regler om skyddet för ett aktiebolags kapital som brottsbalkens regelsystem.

Mot bakgrund av det sagda avstyrker förbundet motionsyrkandet om haftung.

Vad härefter gäller önskemålet om en översyn av koncernbegreppet vill Industriförbundet framhålla att detta begrepp nyligen varit föremål för utredning inom 1974 års bolagskommitté och lett till ändrad lagstiftning i aktiebolagslagen. Den utformning koncernbegreppet därvid fått i aktiebolagslagen är enligt förbundets mening tillfredsställande.

Beträffande en översyn av frågan om ansvarsgenombrott i koncern anför Industriförbundet att aktiebolaget är den dominerande organisationsformen för näringslivet i hela industrivärlden. De grundläggande principerna för aktiebolag har varit väsentliga för utvecklingskraften i de västerländska marknadsekonomierna. Med några nationella variationer bygger aktiebolagsformen på att den som satsar riskkapital begränsar sin insats till det kapital han sätter in i bolaget. Vid en eventuell konkurs är aktieägaren den som sist får ut något av det som blivit över i konkursen. Kompensationen för denna risk är inflytande över bolaget och rätt till vinsten. Andra fordringsägare – vars rätt går före vid fallissemang – skyddas genom insynsregler och skadeståndsregler som slår till mot aktieägarna när de missbrukat sitt inflytande.

Principen om personlig ansvarsfrihet för delägare i aktiebolag är enligt Industriförbundet en grundläggande förutsättning för att aktiebolagens kapitalbehov skall kunna tillfredsställas. Mot bakgrund av de senaste årens djupa industriella kris och med hänsyn till den låga soliditeten som generellt sett råder i svensk industri framstår en regel om ansvarsgenombrott som synnerligen äventyrlig från närings- och sysselsättningspolitiska utgångspunkter. Möjligheterna att driva vidare företag som befinner sig i en besvärlig ekonomisk situation skulle väsentligt försvåras om delägarna skulle

riskera att bli personligt ansvariga för skulderna. Resultatet kan, som det senare visar sig, bli onödiga nedläggningar av företag med åtföljande friställningar av personal.

Räddningsaktioner av nedläggningshotade företag kan, fortsätter Industriförbundet, i vissa fall bestå i förvärv av eller delägarskap i det krisdrabbade företaget. I sådana akuta situationer kan inte undvikas att beslut om förvärvet måste fattas mycket snabbt. Eftersom snabba operationer inte sällan måste ske på ofullständigt beslutsunderlag och de överraskningar som ett krisföretag kan bjuda snarare är negativa än positiva, har de företag som tar på sig ägaransvaret ett starkt behov av att kunna överblicka och precisera sitt åtagande. Utan ansvarsbegränsningar i det nya ägarengagemanget skulle det friska företags ledning uppträda utan att se till sitt ansvar gentemot det egna företags intresser. Kan ansvarsbegränsningar inte åstadkommas uppstår oöverstigligen risker för privata företag att gå in i räddningsprojekt. I nu nämnda fall men även i andra strukturomvandlingssituationer där beslutsprocessen kan vara längre är det också med hänsyn till koncernens soliditet ett samhällsintresse att förvärvarens kalkylerade risk ytterst är begränsad till kapitalinsatsen.

Redan i dag intar rättspraxis enligt Industriförbundet den ståndpunkten att där någon på ett stötande sätt använt bolagsformen för att minimera sin egen ersättningsskyldighet och där bolaget utrustats med helt otillräckliga kapitalresurser kan personlig ansvarighet uppkomma. Förbundet vill understryka vikten av att ansvarsgenombrott får förekomma endast i uppenbara fall av missbruk och således endast i sådana undantagsfall som man normalt inte har att räkna med i näringsverksamhet.

Förbundet vill mot bakgrund av det sagda starkt ifrågasätta behovet av en översyn av koncernbegreppet och frågan om ansvarsgenombrott i koncern.

Svenska Bankföreningen anser att samhället med kraft bör verka för att de av motionärerna påtalade oegentligheterna beivras men avvisar tanken på att genom lagstiftning på förslaget sätt komma till rätta med dessa. Det associationsrättsliga regelsystemet har successivt byggts upp i avsikt att skapa de bästa möjligheterna för ett effektivt näringsliv. Grundläggande är därvid bl. a. att aktiebolagsformen medför ett ansvar för aktieägaren begränsat till hans insats av aktiekapital. Om man genom lagändringar rubbar de rättsliga förutsättningarna för ett fungerande näringsliv, är enligt Bankföreningen risken stor att de negativa effekterna för näringslivet i stort vida överstiger de vinster man eventuellt kan få i enskilda fall. Härtill kommer att det inte är säkert att lagändringar skulle förbättra möjligheterna att komma till rätta med eventuella oegentligheter. Det torde nämligen vara så att sådana oegentligheter som kan förutses kan angripas redan med gällande rättsregler. De brister som kan finnas torde sålunda snarast bestå i för små resurser hos de rättsvårdande myndigheterna. Detta kan i sin tur antas delvis hänga

samman med de många krav som i olika hänseenden ställs på allmänheten inräknat företagen och vilka måste följas upp med myndighetskontroll. Det vore definitivt att föredra att de byråkratiska kraven på allmänheten lättades och samhällets resurser i högre grad utnyttjades för mer angelägna uppgifter.

Enligt Bankföreningens mening finns ingen anledning att på sätt motionärerna föreslagit genom regler om haftung göra ett mot grundläggande associationsrättsliga principer långtgående ingrepp. En eventuell skuldsättning beaktas normalt vid en affärsöverlåtelse och påverkar självfallet priset. Vidare torde konkurslagens bestämmelser om återvinning kunna tillämpas. Dessutom torde såväl aktiebolagslagens regler om otillåten vinstutdelning som brottsbalkens regelsystem vara tillämpliga. Bankföreningen avstyrker med hänvisning till det anförda yrkandet i motion 1582.

Även yrkandet om en översyn av koncernbegreppet utgår enligt Bankföreningen från att särskilt i konkurssituationer ett bolags tillgångar tillförs ett annat bolag medan det förra bolagets kostnader och skulder överförs till återigen ett annat bolag som emellertid saknar tillgångar.

Bankföreningen hänvisar till att föreningen i yttrande till Högsta Domstolen i målet angående Byggma Syd-konkursen anför att utomordentligt starka skäl måste föreligga för att över huvud taget överväga ett ansvarsgenombrott i koncern. Skälen för en så restriktiv inställning är uppenbara. Aktiebolagsrätten grundas på den förutsättningen att varje företag är en ekonomisk, fristående enhet, vari ansvaret är begränsat till aktiekapitalet. Det skulle leda till stora svårigheter för näringslivet, främst med tanke på osäkerheten om faktiska förhållanden, om en grundläggande princip skulle brytas och ett ansvar för de andra företagen i en koncern skulle slås fast. En sådan ordning skulle, anser Bankföreningen, medföra en hämsko på näringslivets utveckling genom att benägenheten att bidra till behovet av riskvilligt kapital skulle minska avsevärt. Det kan inte minst förutses stora problem att tillföra företag i ekonomiska svårigheter eget kapital.

Även om det inte finns någon klar linje för hur ansvarsgenombrott bör uppfattas enligt svensk praxis, finns det emellertid enligt Bankföreningens mening anledning att understryka att sådant genombrott får förekomma endast i uppenbara fall av missbruk och således endast i sådana undantagsfall som man normalt inte har att räkna med i näringsverksamhet.

Inte heller i övrigt synes behov föreligga att överväga förändringar av koncernbegreppets innebörd.

Mot bakgrund av vad sålunda anförts anser Bankföreningen skäl inte föreligga för att nu närmare se över lagstiftningen med det syfte motionärerna har.

Svenska sparbanksföreningen ställer sig tveksam till en så långtgående åtgärd som införande av regler om ansvarsgenombrott i koncerner. Riskerna

för ett moderbolags missbruk av sitt inflytande över ett dotterbolag får inte överdrivas. Det övervägande antalet koncernledningarna känner ett starkt ansvar för hela koncernens verksamhet. En regel om ansvarsgenombrott skulle kunna förhindra erforderliga rationaliseringsåtgärder och andra nödvändiga affärstransaktioner mellan bolag i samma koncern. Koncernbidrag av skattemässigt värde för koncernen som helhet eller för dess konsolidering kunde också motverkas med en sådan regel.

Det synes enligt föreningen även svårt att precisera och avgränsa rekvisitet för ansvarighetens inträde, särskilt med tanke på att obeståndet kan ha sin grund i många samverkande åtgärder som var för sig tätt sig företagsmässigt sunda vid åtgärdernas genomförande men som senare visar sig mindre välbetänkta. Härtill kommer att minoriteter i icke helägda dotterföretag kan motsätta sig nödvändiga kapitaltillskott och därigenom förhindra moderbolagets försök att rädda sitt dotterföretag.

Beträffande önskemålet i motion 1582 framhåller föreningen att det synes bygga på ett missförstånd. Om ett bolag säljer inkråm i sin rörelse, måste bolaget rimligen erhålla ett vederlag i någon form. En annan sak är att inkråmsöverlåtelse ofta sker till bokförda värden för undvikande av inkomstskattekonsekvenser i det säljande bolaget. Härtill kommer att det i kommunalskattelagen finns regler om t. ex. felaktig prissättning och s. k. vinstbolagstransaktioner.

På grund av det anförda avstyrker Sparbanksföreningen lagstiftning om såväl ansvarsgenombrott som s. k. haftung.

Sveriges föreningsbankers förbund framhåller beträffande s. k. haftung att konkurslagens regler om återvinning syftar till att motverka transaktioner av det slag som avses i motion 1582 samt att när en sådan transaktion ändå ägt rum ge konkursboet möjlighet att vinna rättelse i vad som skett.

Förbundet anser att oegentligheter av angivet slag bör kunna åtgärdas inom ramen för gällande lagstiftning. Införandet av en särskild regel om s. k. haftung avstyrks. En sådan regel skulle för övrigt mycket lätt kunna kringgås genom att inte alla tillgångarna i en näringsverksamhet överläts utan endast de som är av större värde.

När det gäller ansvaret inom koncerner framhåller förbundet att det ej är möjligt att av rättspraxis dra några allmänna slutsatser om när frågan om ansvarsgenombrott skulle kunna aktualiseras. Klart är att en tillämpning måste vara synnerligen restriktiv. Huvudprincipen om att ett moderbolag endast ansvarar inom ramen för sitt aktiekapital bör således kunna genombrytas endast i sällsynta undantagsfall. Om en annan ordning etablerades skulle grundvalarna för associationsrätten undanröjas.

Förbundet anser emellertid att det, med hänsyn till den osäkerhet som råder, vore värdefullt om en utredning tillsattes som närmare utredde förutsättningarna för att ansvarsgenombrott skall kunna komma i fråga. Någon särskild lagstiftning i frågan är däremot inte påkallad. Förbundet vill

bestämt avstyrka att en utredning tillsätts med uppgift att framlägga förslag om lagstiftning syftande till ett vidare tillämpningsområde för s. k. ansvarsgenombrott än som finns i dag.

Inte heller kan förbundet finna att de skäl som motionärerna framfört påkallar en översyn av lagstiftningen om koncernbegreppet.

LO framhåller flera olika åtgärder som måste vidtas om den ekonomiska brottsligheten skall kunna förhindras. Vad gäller förslaget i motion 1713 anser *LO* att alla möjligheter, som syftar till att få rätsida på den mycket allvarliga utvecklingen, bör tas till vara. *LO* instämmer med motionärernas krav om en översyn av koncernbegreppet och frågan om ansvarsgenombrott i koncerner. I den förra frågan finns goda skäl att inbegripa styrelseproblematiken för vissa bolagskonstruktioner utan styrelser och därmed också sämre insyn och inflytande för de anställda.

Önskemålet om införande av en s. k. haftungsregel handlar enligt *LO* om något väsentligt annat än direkt ekonomisk brottslighet. I och för sig är köp och försäljning en del av det ekonomiska livet. De flesta köp och försäljningar får även utifrån samhällets, andra näringsidkares och anställdas synvinkel betraktas som positiva. Försäljning av delar av en rörelse, inventarier och andra värden som panträtter, varumärken etc. kan vara led i en också från samhällets sida önskvärd strukturell förändring. Det innebär dock inte att missbruk inte har förekommit och förekommer. Återvinningsreglerna i konkurslagen är ett medel mot sådant missbruk.

Ett problem med haftungsregeln ligger enligt *LO* i att det många gånger är svårt att identifiera skulderna i förhållande till de olika substansvärdena. Det problemet blir större ju äldre substansen och skulderna är. Ett annat problem ligger i att skulder kan ha erhållits genom upptagande av kredit i viss substans tillhörande företaget. Om krediten utnyttjas till förvärv av inventarier, råvaror, insatskomponenter, ideella rättigheter osv. blir det svårt att överföra skulderna till de köpta varorna vid en eventuell försäljning. Kreditgivaren är säkert inte beredd att försäkra sin säkerhet. Däremot blir också vanliga och önskvärda försäljningar av del av företag avsevärt försvårade till ett pris som knappast är försvarbart. *LO* ser därför inte någon möjlighet att införa en haftungsregel och avvisar därför motionens förslag i detta avseende.

TCO anser att det nu är nödvändigt med en översyn av koncernbegreppet i enlighet med de förslag som framläggs i motion 1713. Det specialproblem med s. k. haftung som behandlas i motion 1582 torde även komma att behandlas i en sådan översyn.

JUSEK, vartill *SACO/SR* hänvisar, framhåller att vad som anförs i motionerna överensstämmer med erfarenheterna om utvecklingen av näringslivet och den ekonomiska brottsligheten. Det är också riktigt att begreppet koncern är olika i olika lagar och att enhetliga regler alternativt

fast praxis saknas om ansvarsgenombrott. En översyn av dessa frågor är därför påkallad. Frågan finns visserligen berörd i den arbetande kommissionsanslagsutredningens direktiv, men den är möjligen så omfattande att den förtjänar brytas ut till en särskild utredning.

JUSEK har inget att erinra mot förslagen om att riksdagen hos regeringen begär en översyn av koncernbegreppet och frågan om ansvarighet.

Bulvanskap (mot. 1239 och 1582 yrk. 7 delvis)

Riksåklagaren, Svea hovrätt, Sveriges advokatsamfund, Sveriges industriförbund, Centralorganisationen SACO/SR, Sveriges fastighetsägareförbund och Sveriges hotell- och restaurangförbund ställer sig negativa till motionsförslagen. En mer allmän översyn av frågor om bulvanskap förordas av rikspolisstyrelsen, brottsförebyggande rådet, riksskatteverket och Stockholms kommunstyrelse. TCO, LO, Hyresgästernas riksförbund och Hotell- och restauranganställdas förbund tillstyrker bifall till motion 1239.

Riksåklagaren hänvisar till att de frågor som tagits upp i motionerna kommer att i allt väsentligt behandlas vid utredningen om vidgade möjligheter att meddela näringsförbud.

Rikspolisstyrelsen (RPS) anser mot bakgrund av omfattningen av bulvaner i oseriösa eller rent kriminella sammanhang det vara värdefullt med en översyn av nuvarande bestämmelser och näringslivsnormer beträffande bulvaner. Vid en sådan översyn bör enligt RPS dock beaktas att en lagstiftning som förhindrar användande av bulvaner och motsvarande ställföreträdare eller en generell kriminalisering av bulvanskapet i vid bemärkelse av rent civilrättsliga skäl kan vara svår att genomföra. Svårigheterna sammanhänger med att bulvanliknande konstruktioner kan vara ett sätt att driva näring.

Om man, i stället för genom en generell lag, skall kunna komma till rätta med avarterna vid bruk av bulvaner i vid bemärkelse synes enligt RPS två lösningar på problemet föreligga. En möjlighet är en lagstiftning riktad mot de bulvanförhållanden som lagstiftaren vill förhindra eller skapa restriktioner för. En annan lösning är ett utökat straffansvar – eget ansvar eller medverkansansvar – för bulvaner (liknande) som begår oegentligheter. Den första lösningen skulle kunna innebära att bulvanförhållanden inom vissa ägande/förfogandeförhållanden inte accepteras. Ett exempel är att förbjuda utlandsboende svenskar att med bulvans hjälp driva näring i Sverige. Ett annat är att förbjuda bruket av bulvan i affärstransaktioner, där bulvaners enda prestation är att fungera som offentlig motpart. Ett tredje är att begränsa möjligheten att använda bulvaner vid handel med värdepapper.

När det gäller ett förändrat straffansvar konstaterar RPS att bulvaner inte sällan döms för de kriminella gärningar de har begått (dvs. för eget brott). Det är ofta en straffmättningsfråga om allmänpreventionen skall ha en begränsande effekt på de illegala eller oseriösa bulvanskapen. I fråga om

fastighetsaffärer är bulvanen ansvarsskyldig så snart han är lagfaren ägare till fastigheten. En liknande regel skulle enligt RPS kunna tänkas även på andra områden, exempelvis inom värdepappershanteringen och drivandet av företag. En registrering som fastställer de formella rättsförhållandena skulle givetvis ha en klart hämmande effekt på bruket av bulvaner eftersom den rätte ägaren ej skulle kunna lita på bulvanen. Beträffande förändrat medverkansansvar är att märka att ett vidgat medverkansansvar för bulvaner inte kan tillskapas utan att en sådan lagstiftning får effekter i andra medverkanssituationer.

En eventuell utredning bör därför enligt RPS också få direktiv om att överväga riktade åtgärder mot oönskade bulvanliknande förhållanden. Bl. a. bör utredas möjligheten att genom en effektiv registrering kunna uppdaga bulvaner. Kontrollaspekten är nämligen viktig om ett förbud mot bulvaner skall införas.

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) anför att bulvanskapet är en mycket gammal rättsfigur och i stort sett oreglerat. BRÅ anser att vid bekämpande av ekonomisk brottslighet svårigheterna med bulvanförhållanden har blivit allt mer påtagliga. Olika skydds- och kontrollregler sätts ur spel. Än allvarligare är att tilltron till myndigheternas förmåga att förhindra vissa personers framfart undergrävs genom lättheten att agera genom bulvan. Möjligheten att verka genom bulvan synes inte heller vara något som förtjänar rättsordningens stöd. BRÅ anser därför att tiden nu är mogen att överväga möjligheterna att förhindra användningen av bulvaner i vissa fall. Frågan är emellertid komplicerad. Speciellt de civilrättsliga verkningarna är svåröverskådliga.

BRÅ betonar i sammanhanget vikten av väl utbyggda register över företag. Exempel på sådana register är aktiebolagsregistret och basregistret över företag och organisationer (BASUN). För att kunna fungera som effektiva hjälpmedel vid bekämpning av ekonomisk brottslighet är det enligt BRÅ nödvändigt att registren ger möjlighet att efterforska olika företrädare för företag via sökning på person, exempelvis för att kartlägga oäkta koncerner eller spåra användandet av bulvaner.

BRÅ anser att bulvanproblematiken med nödvändighet måste behandlas av näringsförbudsutredningen under dess arbete med ett utvidgat näringsförbud. BRÅ vill därför ifrågasätta om det inte kunde vara lämpligt att ge utredningen tilläggsdirektiv att i en vidare mening studera bulvanförhållanden och remedier mot sådana. Å andra sidan är det möjligt att ett sådant utredningsuppdrag måste bedömas som så omfattande att näringsförbudsutredningens huvudarbete skulle avsevärt fördröjas. Under sådana omständigheter torde en särskild kommitté vara att föredra.

När det gäller yrkandet om en generell kriminalisering av bulvanskap vill BRÅ tillägga att olika civilrättsliga regler, exempelvis att rättshandlingar företagna av bulvan blir ogiltiga, eller olika fall av betalningsansvarighet för

bulvaner kan vara väl så effektiva som en kriminalisering. Ett fördjupat studium av problemen torde bli nödvändigt. Det är också betydelsefullt att man söker ta ett samlat grepp över såväl det civilrättsliga som det straffrättsliga området.

Riksskatteverket (RSV) anför inledningsvis att inom skatterätten finns vissa regler och praxis när det gäller bulvanförhållanden. Enligt RSV:s mening torde gällande materiella bestämmelser ge möjlighet att åsätta huvudmannen taxering i de fall denne kunnat disponera över inkomsterna av bulvanens verksamhet. I praktiken har svårigheterna för det allmännas representant i stället legat i att skaffa fram bevisning i de fall bulvan använts i illojalt syfte. I sådana fall ingår utnyttjandet av bulvan i ett planerat skatteundandragande, varvid vissa transaktioner mellan huvudman och bulvan noga döljs för utomstående. Syftet därmed är, fortsätter RSV, att få bulvanen att framstå som en självständigt agerande person och inte som ett redskap för huvudmannen. Bevisproblemen är naturligtvis särskilt stora när, som ofta är fallet, en svensk huvudman har ett bolag eller en person i utlandet som bulvan och då speciellt när bulvanen har sitt hemvist i något land, där lagstiftningen i praktiken inte medger någon insyn i företagets ekonomiska förhållanden. Svårigheterna för det allmännas representant att klarlägga om ett bulvanförhållande över huvud taget föreligger är i sådana fall mycket stora. Än svårare är det enligt RSV naturligtvis att beloppsmässigt precisera och inför domstol förete tillräcklig bevisning om de verkliga ekonomiska transaktioner som förekommit. Även i de fall bulvanen har hemvist här i riket kan möjligheterna att ta fram erforderlig bevisning vara små i de fall transaktionerna mellan bulvan och huvudman antingen dolts eller getts en felaktig rubricering.

RSV framhåller att utredningar som endast medför att bulvanen påförs skatt i vissa fall ter sig meningslösa. Det har förekommit fall där medlösa personer med stora skatteskulder bedrivit relativt omfattande rörelse och avsiktligen underlåtit att redovisa och betala de skatter och avgifter som följt av verksamheten. Större delen av verksamhetsöverskottet har tillfallit en annan person, som kan misstänkas vara huvudmannen, t. ex. på så sätt att denne köper utställda fakturor till rabatterat pris eller på annat sätt finansierar rörelsen. Ett näringsförbud för bulvanen medför endast att denne utbyts mot en annan person i samma situation.

Enligt RSV:s mening bör en lagstiftning mot bulvanskap innefatta regler som underlättar utredning och bevisning. RSV hänvisar till att BRÅ i promemorian Utlandsbeskattning I (PM 1980:3) bl. a. föreslagit bevisregler som syftar till att underlätta för det allmännas representant att föra talan i skattemål rörande transaktioner med utländska kontrahenter.

Enligt RSV bör det övervägas att även i andra fall än vid utlandsaffärer omfördela bevisbördan. När det t. ex. gäller prövning av en bulvans solvens åläggs det allmännas representant stora beviskrav i skattedomstolarna trots

att kontroll av kreditvärdighet är ett normalt inslag vid affärstransaktioner av någon omfattning. Större krav torde ställas på huvudmannen när det gäller att prestera bevisning.

Sammanfattningsvis ställer sig RSV tveksamt till om förbud mot bulvanskap är ett effektivt medel att komma till rätta med det påtalade missbruket. De illojala verksamheter som beskrivs i motionerna torde i de flesta fall redan bedrivas på sådant sätt att bulvanskapet måste döljas. Ett förbud torde i sådana fall inte ha någon större verkan. Däremot bör utredas om regler kan införas som underlättar undersökningar rörande bulvanförhållanden och som anpassar beviskraven i här aktuella mål till vad som är rimligt mot bakgrunden av hur seriösa affärstransaktioner går till.

Svea hovrätt påpekar inledningsvis att användandet av bulvaner är vanligt vid många olika former av ekonomisk verksamhet. Om ett bulvanförhållande verkligen föreligger kan emellertid enligt hovrätten ofta vara vanskligt att avgöra och svårt att upptäcka. Hovrätten anser det angeläget att man tar till vara alla möjligheter att ingripa mot ekonomisk brottslighet. Bulvanskap är emellertid inte ett helt entydigt begrepp och förekommer dessutom i många olika former. Hovrätten vill därför ifrågasätta om den rätta vägen är att införa ett generellt förbud mot användningen av bulvaner och om åsyftad verkan uppnås med ett sådant förbud. Redan nu finns möjligheter att med tillämpning av brottsbalkens regler om medverkansansvar i en ej oväsentlig utsträckning komma till rätta med det i motionerna åsyftade problemet. Hovrätten hänvisar också till det utredningsarbete som pågår beträffande utvidgade regler om näringsförbud.

Under hänvisning till det anförda avstyrker hovrätten förslaget om en särskild utredning för att överväga generella regler mot användandet av bulvaner.

Stockholms kommunstyrelse framhåller att det finns starka skäl för att förstärka samhällets möjligheter till ingripanden mot bulvaner och ansluter sig därför till förslaget i motion 1239. Däremot saknas enligt kommunstyrelsen underlag för ett ställningstagande till förslaget i motion 1582.

En minoritet inom kommunstyrelsen har i två avvikande meningar (m resp. fp) ansett att någon utredning i frågan inte är påkallad.

Sveriges advokatsamfund framhåller att det otvivelaktigt är riktigt, som påtalas i motionerna, att bulvan används i samband med ekonomisk brottslighet och att det föreligger behov av att kunna vidta åtgärder mot huvudmannen i sådana bulvanförhållanden både straffrättsligt och civilrättsligt. Enligt advokatsamfundet är det dock osäkert om det behövs sådana generella regler som förespråkas i motionerna. I straffrättsligt hänseende ger medverkansbestämmelserna i brottsbalken möjlighet att straffa huvudmannen i ett bulvanförhållande med brottslig anknytning. Något behov av att införa en särskild straffrättslig bulvanregel som kvalificerar huvudmannen

såsom gärningsman föreligger därför enligt samfundets 'mening inte. Bulvanskap är alltså i huvudsak ett civilrättsligt problem. I betydande utsträckning råder enligt samfundet osäkerhet om bulvanskapets rättsverkningar. En lagreglering på detta område kan därför framstå som motiverad. Emellertid måste observeras att en sådan lagstiftning skulle komma att gripa in på kommissionsrättens och fullmaktsrättens områden. Samfundet ifrågasätter därför om ett lagstiftningsuppdrag med så vittgående konsekvenser för centrala delar av civilrätten bör meddelas i förevarande sammanhang.

Samfundet har vidare den uppfattningen att de i motionerna påtalade missförhållandena inte framför allt beror på brister i lagstiftningen utan på svårigheter att bevisa att bulvaner, som ju uppträder i eget namn, i själva verket handlar för annans, huvudmannens, räkning. Detta problem skulle kvarstå även vid en utvidgad lagstiftning om bulvanförhållanden och kan endast lösas genom att de brottsbekämpande myndigheterna tillförs ökade resurser.

Sveriges industriförbund anför att förbudsregler och krav på tillstånd kan kringgå genom att den person som är den verkliga intressenten döljer sig bakom en annan person, vilken då utåt agerar i eget namn. Samtidigt konstaterar Industriförbundet att ställföreträdarskap förekommer i många former, där de flesta inte alls innebär ett kringgående av en regel utan är en helt legitim åtgärd betingad av rationella affärsmässiga överväganden.

Enligt Industriförbundet har begreppet bulvan i dag inga skarpa konturer och saknar en allmänt vedertagen innebörd. Frågan om bulvanskapets civilrättsliga verkningar har också i doktrinen skjutits i bakgrunden. Åtskilliga gränsdragningsproblem uppstår när man behandlar bulvanskapet. Detta är av stor betydelse då man, som i motionerna, överväger en kriminalisering. En sådan åtgärd kräver nämligen att man finner exakta gränser för vad som anses vara illojala förfaranden.

Industriförbundet anser att det torde vara mycket svårt att hitta en allmängiltig avgränsning gentemot det näraliggande kommissionsförhållandet. Tillämpningsproblem uppkommer över huvud taget när en juridisk person skjuts in mellan huvudmannen och en medkontrahent, därför att alla kollektiva enheter har till syfte att verka för sina delägars intresse. Det gäller sålunda att från de fall, där intressenterna på ett lojalt sätt använder bolagsformen, skilja fall av illojal karaktär. Här måste också beaktas att rättsordningen tillhandahåller flera associationstyper i bl. a. avsikten att möjliggöra en ansvarsbegränsning för företagen.

Att ett företag stått under ledning av någon annan än den formella bolagsledningen torde ofta förekomma utan att det rör sig om ett bulvanförhållande. Det kan exempelvis röra sig om en person som lånat bolaget rörelsekapital och vill kontrollera verksamheten. En sådan ambition kan naturligtvis mer eller mindre förenas med en strävan att helt behärska företaget, utan att det finns något oegentligt i detta.

Det torde således finnas begränsade möjligheter att hitta en allmängiltig och precis definition av illojala bulvanskap som samtidigt fyller kraven på skäliga rättssäkerhetsgarantier. Utan en sådan snäv definition finns också enligt Industriförbundet risker för att även sådana förfaranden fångas in som är grundade på rationella affärsmässiga överväganden. Frågan om ett bulvanförhållande har existerat eller inte är dessutom förknippad med stora bevisvårigheter. Inte annat än i begränsade undantagssituationer torde det kunna klarläggas om ett bulvanförhållande har förelegat eller ej. En kriminalisering av bulvanskap i allmänhet riskerar därför att få rent skadliga effekter i vissa fall och vara verkningslös i de fall lagstiftningen ytterst syftar till att åtkomma.

Mot bakgrund av vad som nu anförts anser Industriförbundet det inte ändamålsenligt att genomföra en generell kriminalisering av bulvanförhållanden. I den mån empiriska analyser visar att regler uppenbarligen kringgås genom användande av bulvaner får i stället åtgärder vidtas på resp. regelområde.

TCO uttalar att svårigheterna med bulvanförhållanden har blivit alltmer påtagliga när det gäller ekonomisk brottslighet. Olika kontrollregler sätts på detta sätt ur spel. Även allmänhetens tilltro till myndigheternas möjligheter att komma till rätta med ekonomisk brottslighet undergrävs på ett allvarligt sätt på grund av att det är så enkelt att använda sig av bulvaner i olika sammanhang. Det är därför enligt *TCO*:s mening angeläget att en utredning i enlighet med kraven i motion 1239 tillsätts. De specialproblem som behandlas i motion 1582 torde även komma att inrymmas i en sådan utredning.

LO framhåller att det för att man skall komma till rätta med användandet av bulvaner, i syfte att vilseleda myndigheter och samhället i övrigt, krävs dels ökade utredningsresurser för fastställande av att ett bulvanförhållande föreligger, dels ändrade rättsregler som medför ansvar för huvudmannen.

Vad gäller utredningssidan bör enligt *LO* berörda myndigheter, skattemyndigheter, kronofogdemyndigheter och polis, få ökade resurser för att upptäcka och avslöja bulvanförhållanden. Dessa resurser kan frigöras genom omprioriteringar och omdispositioner av berörda myndigheters verksamheter.

LO anser att de regler som i dag i vissa fall kan förhindra användandet av bulvaner, reglerna om betalningsansvar för vissa skatter och vissa avgifter och återvinningsreglerna vid konkurs, dels kan användas effektivare om bulvanskap upptäcks, dels förändras så att effekterna för huvudmannen blir större än i dag. Ett bättre utnyttjande av återvinningsreglerna vid konkurs där staten är borgenär är angeläget. Detta kan bl. a. ske genom ett bättre och effektivare informationsutbyte mellan myndigheter och konkursförvaltare. När det gäller betalningsansvar för skatter och avgifter bör ansvaret utsträckas till bulvanens huvudman. Betalningsansvar för enbart bulvanen är

oftast ett ineffektivt hinder mot bulvanskap, då bulvanen oftast saknar tillgångar. Skulle däremot bulvanens huvudman riskera ett betalningsansvar är fördelen med ett bulvanförhållande inte lika stor.

LO är inte övertygad om att en generell kriminalisering av bulvanskap som föreslås i motion 1582 har några preventiva effekter i sig. Enligt LO bör i stället bulvanens huvudman solidariskt med bulvanen bära ansvaret. Detta bör medföra att intresset av att använda bulvaner bör bli mindre, framför allt om risken för avslöjande ökar.

LO påpekar vidare att reglerna om näringsförbud bör ändras så att användandet av bulvaner försvåras. Näringsförbudet avser inte själva aktieägandet. En oseriös person kan genom bolagsstämman i praktiken fortsätta med näringsverksamhet så länge man inte kan visa att bolagsstämman sätter otillbörliga gränser för den verkställande ledningens verksamhet. Därför bör näringsförbudet utökas med förbud att incha aktier som svarar mot en väsentlig andel i företaget.

Det krävs enligt LO såväl ökade resurser för att utreda förekomsten av bulvanförhållandena som förändrad lagstiftning. LO tillstyrker således förslaget i motion 1239.

SACO/SR hänvisar till ett yttrande från JUSEK, vari framhålls att det är angeläget att man kommer till rätta med de missförhållanden som bulvanskap kan innebära. JUSEK pekar på utredningsarbetet beträffande en vidgning av möjligheterna att meddela näringsförbud och anför att även andra bulvanproblem såsom skenöverlåtelser i syfte att förhindra verkställighet avseende fast egendom eller missbruk av kommissionärsbolagskonstruktioner kan förtjäna att utredas. JUSEK är emellertid tveksam till om det är lämpligt att försöka åstadkomma en lag som generellt kriminaliserar användande av bulvaner. Slutligen vill JUSEK framhålla att, oavsett om bulvanförhållanden regleras i lagstiftningen eller inte, den ekonomiska brottsligheten kan bekämpas effektivt endast om rättsväsendet tillförs erfordrerliga förstärkningar.

Sveriges fastighetsägareförbund finner inte skäl tala för införandet av en lagstiftning som allmänt förhindrar användandet av bulvaner eller en generell kriminalisering av bulvanskap. Det kan nämligen finnas skäl för att en huvudman i vissa situationer vill dölja sin identitet. Önskemålet att förhindra ett kringgående av lagstiftningen och att komma till rätta med missbruket att använda bulvaner nås enligt förbundets uppfattning främst liksom hittills genom införande av bestämmelser i varje särskild lag där behovet av förbud kan anses vara motiverat.

Med anledning av uttalandet i motion 1239 att vitesförelägganden i vissa situationer inte är meningsfulla på grund av att den som förelagts föreläggande överlåter objektet, pekar förbundet på att under senare år lagstiftaren på olika områden inom hyres- och fastighetsrätten har infört bestämmelser som innebär att beslut från viss myndighets sida att utföra viss

prestation på äganderättsobjektet skall gälla även gentemot ny ägare av objektet. Exempel härpå finns intagna i lagen om påföljder och ingripanden vid olovligt byggande och bostadssaneringslagen.

Sammanfattningsvis delar förbundet inte motionärernas uppfattning om införande av en generell lagstiftning mot eller kriminalisering av bulvanskap. Förbundet förespråkar i stället att särskilda förbud mot bulvaner införs direkt i den lagstiftning där missbruk kan bedömas förekommas.

Hyresgästernas riksförbund anför att det på hyresområdet redan finns vissa regler som förhindrar bulvanförhållanden och att hyresrättsutredningen i betänkandet (SOU 1981:77) Hyresrätt 3 lagt fram förslag till ytterligare sådana regler. Enligt riksförbundet finns det emellertid många andra situationer där bulvaner används och där det kanske är svårt att skapa liknande bestämmelser. Förbundet tillstyrker därför att ett förslag till lag som kan förhindra användandet av bulvaner tas fram.

Hotell- och restauranganställdas förbund delar motionärernas oro beträffande användningen av bulvaner och anser att det krävs såväl förändrad lagstiftning som ökade resurser till myndigheter och polisen för att utreda förekomsten av bulvanförhållandena. Enligt förbundets mening är det också angeläget att förbättra informationsutbytet mellan myndigheter och konkursförvaltare och andra instanser som handlägger frågor som rör uppbörds- lagstiftning och inlevererandet av arbetsgivaravgifter och sociala avgifter.

Sveriges hotell- och restaurangförbund framhåller att det pågår ett omfattande arbete med att komma till rätta med oegentligheterna inom restaurangbranschen. De syften som motionärerna eftersträvar kommer enligt förbundets mening därigenom att nås. Motionärernas krav bör på grund härav i vad avser restaurangbranschen avslås.